

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Adam Polách

20. století ve střední a východní Evropě a analýza jeho
zachycení v anglických učebnicích

Olomouc 2023

vedoucí práce:
doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedenou literaturu a zdroje. Souhlasím se zveřejněním práce pro účely soukromého studia a výzkumu. Dále prohlašuji, že elektronická verze nahraná do IS/STAG je totožná s verzí odevzdané diplomové práce.

V Olomouci dne 17.04. 2023

Bc. Adam Polách

Poděkování

Děkuji všem, kteří mě podporovali nejen při tvorbě diplomové práce, ale i při studiu. Hlavní poděkování patří panu docentu Konečnému za jeho odbornou pomoc a vedení při tvorbě práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině za podporu během celého studia. Poděkovat bych chtěl také mé přítelkyni Nikol Janíkové a její rodině za motivaci a podporu, hlavně panu magistru Janíkovi.

OBSAH

ÚVOD	5
1 POJETÍ VÝUKY SPOLEČENSKÝCH VĚD VE VELKÉ BRITÁNII	8
1.1 Společenské vědy ve Velké Británii	8
1.1.1 Systém škol ve Velké Británii	9
1.2 Rámcový vzdělávací program.....	10
1.2.1 Vzdělávací obory spadající do společenských věd.....	11
2 VÝZNAM UČEBNICE VE VÝUCE	13
2.1 Definice učebnice.....	13
2.1.1 Druhy a formy učebnic	14
2.1.2 Využití učebnic ve výuce.....	15
3 VYMEZENÍ KLÍČOVÉHO UČIVA	17
3.1 Rakousko-Uhersko	17
3.2 Československo.....	18
3.2.1 První Československá republika.....	18
3.2.2 Československo v letech 1939-1945.....	19
3.2.3 Československo v období socialismu	20
3.3 Polsko.....	20
3.3.1 Polsko v letech 1900-1918.....	21
3.3.2 Polsko mezi válkami.....	21
3.3.3 Polsko v letech 1939-1945.....	22
3.3.4 Polsko v období socialismu	22
3.4 Maďarsko	23
3.4.1 Vznik samostatného Maďarska.....	23
3.4.2 Maďarsko v letech 1939-1945	24
3.4.3 Maďarsko a Sovětský svaz	24
4 ANALYTICKÁ ČÁST	26
4.1 Cíl práce	26
4.2 Metodika	27
4.3 Výzkumný vzorek	30
5 ANALÝZA	32
5.1 Učebnice 1.....	32
5.2 Učebnice 2.....	40

5.3	Učebnice 3.....	47
5.4	Učebnice 4.....	55
5.5	Učebnice 5.....	62
6	SHRNUTÍ ANALÝZY	69
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	76
	SEZNAM TABULEK.....	78
	SEZNAM ZKRATEK	79
	ANGLICKO-ČESKÝ SLOVNÍK POJMŮ	80

ÚVOD

Tématem diplomové práce je 20. století ve střední a východní Evropě a analýza jeho zachycení v anglických učebnicích. Narůstající počet škol zaměřených na výuku v anglickém jazyce a mezinárodních škol v České republice společně s rostoucím napětím ve světě poskytuje příležitost pro analýzu vzdělávacích prostředků využívaných v anglicky mluvících zemích. 20. století je pro střední a východní Evropu důležitým obdobím, při kterém docházelo k rozpadu a vzniku velkých mocností, které do své sféry vlivu zahrnovaly země, jako je dnešní Česká republika, Polsko a Maďarsko. Je proto vhodné vědět, zda učebnice využívané v anglicky mluvících zemích poskytují dostatečné informace a zprostředkovávají učivo vhodnou a zajímavou formou pro žáky. Učebnice slouží jako vzdělávací pomůcka nejen pro žáky, ale jsou také nedílnou součástí výuky pro učitele. Náhled do zahraničních učebnic může být pro učitele přínosem a inspirací nejen při výběru vhodného učiva, ale může sloužit také jako prostředek pro zpestření výuky pomocí jiných didaktických metod nebo aktivit.

Výzkum učebnic je důležitou součástí vzdělávání proto, aby se učebnice jako vzdělávací prostředek mohly neustále vyvíjet a aktualizovat tak, aby splňovaly současné potřeby ve školství a ve společnosti. Autoři, mezi kterými je J. Maňák, D. Klapko, P. Knecht, J. Janík nebo V. Najvarová, vydali řadu publikací obsahující poznatky nejen o samotných učebnicích, ale také o možnostech jejich zkoumání. Tito autoři společně patří do Centra pedagogického výzkumu na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Výzkum učebnic není důležitý jen pro akademické prostředí, ale také pro samotné učitele na všech typech škol. Často jsou to právě učitelé, kteří sami nebo v rámci předmětových komisí vybírají vhodné učebnice pro výuku daného předmětu na jejich škole. Je proto důležité, aby byli schopni efektivně učebnice analyzovat, hodnotit a na základě předem stanovených kritérií následně vybírat vhodné učebnice pro efektivní a zajímavou výuku.

V diplomové práci byly stanoveny tyto výzkumné otázky: 1) *V jaké míře je zachyceno 20. století ve střední a východní Evropě v anglických učebnicích?* 2) *Disponují anglické učebnice dostatečným množstvím didaktických prostředků?* 3) *Jsou učebnice vhodné pro výuku po pedagogicko-psychologické stránce?* 4) *Jsou učebnice vhodné pro výuku po obsahové stránce?* Diplomová práce vytváří kvalitativní obsahovou analýzu učebnic s primárním cílem určit, jestli jsou učebnice vhodné pro zapojení do výuky učiteli na školách v České republice. Sekundárním cílem je pomocí důkladné analýzy

poskytnout učitelům zhodnocení jednotlivých učebnic a zprostředkovat tak možnou alternativní pomůcku pro vyučování v hodinách dějepisu nebo základů společenských věd. Pro dosažení cílů je nejprve vytvořena teoretická část zabývající se pojetím výuky společenských věd v anglicky mluvících zemích a funkcemi učebnic. Součástí teoretické části je také vytvoření souhrnu základních vědomostí o zvolených zemích, tedy Československa, Polska, Maďarska a Rakousko-Uherska, důležitých pro následnou obsahovou analýzu. Druhým prostředkem pro dosažení cílů je samotná obsahová analýza pěti učebnic. Učebnice pro analýzu byly vybírány tak, aby odpovídaly kurikulárním dokumentům a byly schválené pro závěrečné zkoušky sekundárního vzdělávání ve Velké Británii pod názvem General Certificate of Secondary Education.¹ Učebnice jsou analyzovány na základě dvou hodnotících tabulek a bodového systému. Metodologie analýzy je vytvořena po vzoru J. Maňáka v díle Hodnocení učebnic. Kromě analytické metody je k učebnicím vytvořeno i slovní zhodnocení zaměřené na silné stránky, slabé stránky a na množství učiva obsaženého v učebnicích.

Diplomová práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol. Hlavní kapitoly jsou posléze rozděleny na podkapitoly. První kapitola se zabývá pojetím výuky společenských věd ve Velké Británii. Tato kapitola si klade za cíl objasnit vztah mezi jednotlivými obory společenských věd ve Velké Británii a porovnat je s výukou v České republice. Součástí této podkapitoly je také vymezení systému škol ve Velké Británii s cílem objasnění vztahu středoškolského a sekundárního vzdělávání. Další podkapitolou je Rámcový vzdělávací program. V této podkapitole jsou popsány kurikulární dokumenty využívané ve vzdělávání ve Velké Británii a je zde opět provedeno porovnání s českým prostředím. Jelikož je pojetí společenských věd ve Velké Británii odlišné od toho českého, jsou zde vymezeny i jednotlivé obory spadající do tohoto předmětu. Druhá podkapitola se zaměřuje na význam učebnic ve výuce. Nejprve je zde definován pojem učebnice z hlediska různých autorů a následně jsou v této podkapitole uvedeny jednotlivé druhy a formy učebnic. Současně jsou zde uvedeny i možnosti využívání učebnic ve výuce jak žáky, tak i učiteli. Ve třetí kapitole je vymezeno klíčové učivo. Klíčové učivo slouží jako podklad pro identifikaci množství učiva v analyzovaných učebnicích. Zda učebnice obsahují dostatek učiva nebo ne. Tato kapitola je rozdělena do 4 podkapitol. Jednotlivé podkapitoly jsou: Rakousko-Uhersko, Československo, Polsko a Maďarsko. Jednotlivé

¹ *United Kingdom Government, Education system in the UK.* [online]. [cit. 02. 04.2023]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/219167/v01-2012ukes.pdf.

země jsou dále rozděleny do časových období. Ve čtvrté kapitole jsou vymezeny cíle práce a je podrobně představena metodika analýzy. Součástí čtvrté kapitoly je také podkapitola věnující se popisu výzkumného vzorku. V páté kapitole je provedena analýza jednotlivých učebnic. Nejprve jsou učebnice bodově ohodnoceny na základě kritérií a poté je proveden slovní rozbor a zhodnocení. V poslední šesté kapitole jsou učebnice navzájem porovnány. Jsou zde uvedeny jejich silné a slabé stránky a možnosti jejich zapojení do výuky.

1 POJETÍ VÝUKY SPOLEČENSKÝCH VĚD VE VELKÉ BRITÁNII

Pro porozumění návaznosti tohoto historického tématu na společenské vědy je klíčové definovat pojetí výuky společenských věd nejen ve Velké Británii, ale i v dalších anglicky mluvících zemích. Proto se tato kapitola nejprve věnuje definici pojmu společenských věd v anglicky mluvících zemích, aby nedocházelo k jeho záměně. Následně je popsána koncepce výuky. Pro správné pochopení je provedeno porovnání s Českou republikou. Součástí této kapitoly je také seznámení s kurikulárními dokumenty ve Velké Británii. Kurikulární dokumenty jsou taktéž porovnány s českými.

1.1 Společenské vědy ve Velké Británii

Nejprve je důležité vymezit rozdíl mezi pojetím výuky společenských věd v anglicky mluvících zemích a v České republice. Koncepce výuky je totiž odlišná. Ve Velké Británii a v dalších anglicky mluvících zemích se můžeme setkat se dvěma následujícími názvy. Tím prvním je tzv. *social sciences*. Druhým pojmem je *social studies*. Ačkoliv se mohou pojmy zdát podobné, jejich význam je naprosto rozdílný. *Social sciences* je soubor akademických oblastí zaměřující se na lidi a jejich život ve společnosti.² Jednotlivé oblasti jsou: geografie, historie, ekonomie, politické vědy a antropologie. Naproti tomu *social studies* slouží jako propojení humanitních oborů: literatura, umění, historie (historie je zařazována do obou oblastí), filozofie a oborů předešlých, spadajících do *social sciences*. Druhý zmíněný pojem je využíván ve školství.³ Pokud bychom tedy chtěli přirovnat pojem *social studies* k českému ekvivalentu, byla by jím vzdělávací oblast Člověk a společnost.⁴ Podle univerzity ve Sterlingu se tento pojem dá definovat jako: „*Social studies is concerned with understanding society. It looks at how contemporary society across the globe functions and the major challenges facing it. Social Studies also includes the processes and outcomes of the welfare of society.*“⁵

² CLARK, Tom. *What is Social Science?* [online]. YouTube. [Video]. Sheffield Methods Institute, 2015. [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=b-g3dYJ2RSw&t=23s>.

³ *National Council for the Social Studies*, [online]. [cit. 13.03.2023] Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/about>.

⁴ *RVP G, Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia*. [online]. edu.cz - Jednotný metodický portál MŠMT, 2022 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>.

⁵ *University of Stirling. Social Studies*. [online]. [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.stir.ac.uk/subjects/social-studies/>.

Výuka společenských věd jako taková se začala v anglicky mluvících zemích vyvíjet až počátkem 20. století. Kolébkou pro tuto vzdělávací oblast jsou Spojené Státy Americké. Mnoho národností a velký ekonomicko-sociální rozmach na počátku 20. století znamenaly potřebu pro vytvoření nové vzdělávací oblasti pro rozvoj jedince jako součásti společnosti.⁶ Pro vzdělávání ve Spojených státech se tato oblast stala důležitou součástí kurikula. Naproti tomu ve Velké Británii nenalezneme v kurikulárních dokumentech zastoupení všech podoborů z oblasti social studies.

1.1.1 Systém škol ve Velké Británii

Pro další práci s kurikulárními dokumenty a jejich obsažení jednotlivých aspektů týkajících se výuky společenských věd je potřebné nastínit systém vzdělávání ve Velké Británii a porovnat ho se systémem využívaným v České republice. Systém vzdělávání ve Velké Británii je rozdělen do pěti částí. V rozmezí 3-4 let se mohou děti účastnit vzdělávání pod anglickým názvem *early years* (raná léta). Následujícím stupněm a počátkem povinné školní docházky je *primary education* (primární vzdělávání). Třetím stupněm je *secondary education* (sekundární vzdělávání). Tato část vzdělávání probíhá mezi 11-16 rokem života dítěte. Jedná se zároveň o poslední stádium povinné školní docházky. Právě sekundární vzdělávání je klíčové pro tuto diplomovou práci. Pokud bychom chtěli porovnat tuto úroveň s českým prostředím, bylo by jej možno přirovnat ke středoškolskému vzdělávání. Během tohoto období dochází k největšímu rozvoji dítěte a zároveň se začíná připravovat na budoucí povolání. Závěrem tohoto období žáci podstupují zkoušky pod názvem General Certificate of Secondary Education, pokud budeme chtít opět přirovnat tyto zkoušky k českému prostředí, nejvhodnějším ekvivalentem je maturitní zkouška. Dalšími fázemi, které následují jsou *further education* (další vzdělávání) a *higher education* (vyšší vzdělávání). Obě tyto fáze již nespádají do povinné školní docházky ve Velké Británii.⁷

Kromě rozdělení vzdělávání do období podle věku dítěte, se ke každé fázi vzdělávání pojí i různé druhy škol. Jelikož se analýza prováděna v analytické části diplomové práce soustředí na učebnice pro sekundární vzdělávání, jsou zde popsány pouze školy pro tuto fázi. Podle typu školy se určuje, zda spadá pod centrální vzdělávání

⁶ SAXE, David Warren., *On the Alleged Demise of Social Studies: The Eclectic Curriculum in Times of Standardization – A Historical Sketch..* [online] U.S. Department of Education, 2004. [cit. 14.03. 2023]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=EJ718721>.

⁷ *United Kingdom Government, Education system in the UK.* [online]. [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/219167/v01-2012ukes.pdf.

Britského ministerstva školství nebo ne. Jednotlivé školy poté musí striktně vzdělávat podle kurikulárních dokumentů nebo pro ně platí volnější pravidla. Platí zde i rozdělení na školy soukromé a školy státní. Podobně jako v České republice jsou státní školy placeny z peněz daňových poplatníků a zaručují žákům poskytnutí učebnic a dalších pomůcek. Ty jsou rozděleny na tzv. *comprehensive schools* (v překladu všeobecná střední škola) a *grammar schools* (pro tento typ škol neexistuje přesný překlad, ale svým zaměřením se nejvíce podobají gymnáziím).⁸ Oba tyto typy škol jsou povinny poskytovat vzdělávání podle národních kurikulárních dokumentů. Jejich zaměření se rozlišuje v míře akademičnosti. Grammar schools jsou zaměřeny na akademické vzdělávání, a žáci zde mohou studovat na základě přijímacích zkoušek. Školy všeobecné nepřijímají žáky na základě zkoušek, ale vzdělání zde je poskytnuto všem. Školy soukromé, v Anglii známé pod jménem *independent schools* (v překladu nezávislé školy), jsou placeny pomocí poplatků za studium. Soukromé školy spadají do výjimky a nemusí vyučovat přesně podle kurikulárních dokumentů.⁹

1.2 Rámcový vzdělávací program

Stejně jako v České republice i vzdělávání ve Velké Británii vychází z rámcových vzdělávacích programů. Ty jsou vytvářeny ministerstvem školství. V této diplomové práci budeme vycházet z kurikulárních dokumentů vytvořených pro sekundární vzdělávání v Británii. Dokument je volně dostupný na webových stránkách vlády.

Nyní se dostáváme k samotné charakteristice vzdělávacího programu. Prvním důležitým charakteristickým rysem tohoto kurikulárního dokumentu je rozdělení na požadavky pro žáky ve věku 11-14 pod názvem *Key stage 3* (klíčová fáze 3) let a následně 14-16 let pod názvem *Key stage 4* (klíčová fáze 4). Klíčová fáze 3 obsahuje tyto povinné oblasti vzdělávání: matematika, anglický jazyk, věda, historie, zeměpis, cizí jazyky, design a technologie, umění a design, hudba, tělesná výchova, výchova k občanství a výpočetní technika. V klíčové fázi 4 jsou povinné tyto oblasti vzdělávání: anglický jazyk, matematika, věda, výchova k občanství, tělesná výchova a výpočetní technika. Oproti předchozí fázi si v této fázi mohou školy zvolit další předměty z nabídky: umění, design a technologie, humanitní obory (sem spadají společenské vědy společně s historií),

⁸ RICHARDSON, Hannah. *Grammar schools: What are they and why are they controversial?* [online]. BBC News, 2016. [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/education-34538222>.

⁹ *British Council. What is the Difference Between State Schools & Private Schools?* [online]. [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: https://www.britishcouncil.hk/en/stateschools_priavteschools.

cizí jazyky. Společným rysem obou fází je povinná sexuální výchova, vztahy mezi lidmi, výchova ke zdraví a náboženství.¹⁰

V úvodu dokumentu jsou uvedena pravidla, podle kterých se musí školy řídit. Tato část obsahuje i odkazy na platné legislativní ustanovení vlády. V následující kapitole jsou sděleny cíle národního vzdělávacího programu společně s detailní strukturou oborů. Struktura obsahuje grafické znázornění oborů povinných pro určité věkové skupiny. Další částí dokumentu je inkluze. To znamená pravidla poskytování rovného vzdělávání a prostoru pro rozvoj všem žákům bez rozdílu. Následují dvě části dokumentu hovořící o nutnosti vzdělávání žáků v oblastech počtů, matematiky a rodného jazyka. Nyní se v dokumentu dostáváme k samotným vyučovaným předmětům. Nejprve jsou popsány tři hlavní oblasti vzdělávání. Těmi jsou anglický jazyk, matematika a věda. U každého z tohoto předmětu je stručný popis, který objasňuje proč je předmět vyučován a jaké jsou cíle předmětu. Následují doplňující informace o oblastech vzdělávání zaměřené například na postoje k využívání informačních technologií ve výuce nebo důraz na jazykovou stránku předmětů. Následuje rozdělení vzdělávacích oblastí na požadavky podle věku na klíčovou fázi 3 a 4. Každá z těchto fází má blíže specifikovány jednotlivé oblasti, kterým se předmět bude věnovat a také jakých vědomostí by žáci během studia měli dosáhnout. Stejně tomu tak je i u všech ostatních vzdělávacích oborů.¹¹

1.2.1 Vzdělávací obory spadající do společenských věd

Ve vzdělávacím programu pro sekundární vzdělání se jedná o historii a výchovu k občanství (*citizenship*). V klíčové fázi 3, se vzdělávání soustředí pouze na dění ve Velké Británii. Jinak tomu je v klíčové fázi 4. Zde už žáci probírají evropské státy a další země. Níže je proveden výtah učiva z kurikulárního dokumentu, který je aplikovatelný na téma této diplomové práce. Konkrétně je to učivo z oboru občanské výchovy:¹²

- Volební systémy ve Spojeném království i mimo něj a možnosti občanské participace v demokracii ve volbách, místních rozhodnutích, celostátně i mimo stát.
- Místní, regionální a mezinárodní správa věcí veřejných a vztahy Spojeného království se zbytkem Evropy, Commonwealthu, OSN a širším světem.

¹⁰ *The national curriculum in England Key stages 3 and 4 framework document*. [online]. Department for Education UK, 2014. [cit 17.03.2023]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840002/Secondary_national_curriculum_corrected_PDF.pdf

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž, s. 83 a 84.

- Lidská práva a mezinárodní zákony.

A následně učivo dějepisu:¹³

- Výzvy pro Británii, Evropu a širší svět od roku 1901 do současnosti.

¹³ *The national curriculum in England Key stages 3 and 4 framework document*. [online]. Department for Education UK, 2014. [cit 17.03.2023], s. 97. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840002/Secondary_national_curriculum_corrected_PDF.pdf.

2 VÝZNAM UČEBNICE VE VÝUCE

V této kapitole se diplomová práce věnuje učebnicím a jejich využití v edukačním procesu. Nejprve jsou zde definovány základní pojmy týkající se učebnic a následně jsou zde popsány jejich druhy a formy. V závěru této kapitoly je popsáno jejich samotné využití ve výuce.

2.1 Definice učebnice

Učebnici můžeme definovat několika různými způsoby. Definice učebnic jsou rozdílné a na jejím přesném znění se podílelo mnoho autorů. Autoři pedagogického slovníku, jmenovitě Jan Průcha, Eliška Walterová a Jiří Mareš vymezili pojem učebnici jako: „*Druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou.*“¹⁴ Jinou definici pojmu učebnice nalezneme například u autorky M. Kurelové. Její znění je: „*Učebnice poskytují žákům didaktické uspořádané učivo pro určitý vyučovací předmět.*“¹⁵ Rozdílný pohled na to, jak definovat učebnice má také autor A. Wahl: „*...učebnice vychází z obsahové normy učebních osnov a vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva daného vyučovacího předmětu v daném postupném ročníku.*“¹⁶ Z uvedených definic můžeme jejich vnímání rozdělit do dvou skupin. První z těchto skupin je učebnice jako prostředek a součást kurikula. Učebnice jsou složeny tak, aby odpovídaly kurikulu a byly v nich obsaženy určité informace a učivo předmětů do kterých jsou vytvářeny. Druhá skupina vnímá učebnice jako didaktický prostředek. Pro žáky je zdrojem vyučovaného učiva a slouží jim k usnadnění procesu učení.

Aby mohla učebnice sloužit svému účelu je důležité, aby splňovala určitá kritéria. Hlavní kritérium je to, že učebnice je tvořena komponenty, které spolu navzájem souvisí a jsou na sobě závislé. „*Strukturním komponentem školní učebnice je určitý blok prvků, který je v těsném vzájemném vztahu s jinými komponenty učebnice (s nimiž v souhrnu vytváří celistvý systém, má přesně vymezenou formu a své funkce realizuje pomocí svých vlastních prostředků.*“¹⁷ Obsah v učebnici se dělí na textovou a mimo textovou složku, mimo textovou složku můžeme označit také jako obrazovou a patří do ní fotografie, grafy, diagramy a další obrázky. Textová složka v učebnici funguje jako výklad učiva.¹⁸

¹⁴ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 323.

¹⁵ KURELOVÁ, Milena. *Pedagogika II*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1993, s. 152.

¹⁶ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998, s. 13.

¹⁷ Tamtéž, s. 21.

¹⁸ Tamtéž.

2.1.1 Druhy a formy učebnic

Podle Průchy můžeme rozdělit učebnice do 12 základních kategorií. Ty se mohou lišit svou podobou, funkcí, složením a využitím.¹⁹

- 1) Učebnice – zaměřující se hlavně na předávání obsahu učiva.
- 2) Cvičebnice – tvoří je úlohy a aktivity na procvičování a upevňování vyučované látky.
- 3) Slabikáře – určené pro rané fáze vzdělávání.
- 4) Čítanky – nalezneme zde úryvky textů, celé texty nebo různá díla z literatury.
- 5) Sborníky – sborníky jsou tvořeny dokumenty, které se zaměřují na určitou problematiku nebo historické zprávy, informace a díla.
- 6) Didaktické příručky – jsou tvořeny např. soubory matematických, vzorců, ale také různými seznamy učiva. Ty slouží pro usnadnění přehledu v učivu.
- 7) Sbírkky – obsahují didaktické hry nebo úkoly.
- 8) Stručná mluvnice – pro zjednodušenou výuku gramatiky.
- 9) Slovníky – obsahují odbornou terminologii nebo cizí jazyky.
- 10) Zpěvník – zpěvníky jsou tvořeny z hudebních skladeb.
- 11) Atlasy a mapy – atlasy jak historické, tak i geografické a mapy.
- 12) Odborné tabulky – usnadňují výuku např. matematiky, chemie a fyziky.

Rozdílné vymezení druhů učebnic nalezneme u autorky M. Kurelové, která učebnice rozděluje pouze na 4 druhy.²⁰

- 1) Cvičebnice – jsou složeny z materiálů k vyučování a učební indukci. Obsahují soustavu úkolů a cvičení.
- 2) Čítanky – nejprve slouží jako cvičebnice pro čtení. Později se stávají zdrojem uměleckých a jiných textů. Tyto texty představují základ poznávání literatury. Umělecky působí na žáky. Nepodávají výklad učiva, ale jsou v nich obsaženy poznámky k textu, autorům apod.
- 3) Vlastní učebnice – jsou složeny z výkladu učiva, pouček, pravidel, otázek, úkolů a cvičení. Využívá se hlavně k praktické aplikaci učiva.

Existují také programové učebnice, které vykládají učivo po malých krocích. Jsou rozděleny na jednoduché základní prvky a jsou zpracované podle pedagogických zásad do logického sledu. Žákům umožňují provádět vlastní kontrolu.²¹

¹⁹ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*, s. 16-17.

²⁰ KURELOVÁ, Milena. *Pedagogika II*, s. 154.

²¹ Tamtéž, s. 155.

2.1.2 Využití učebnic ve výuce

Učebnice jsou určeny nejen žákům, ale jsou navíc i velmi důležitým prostředkem výuky pro učitele. Rozlišujeme, proto funkce učebnic podle toho, jestli s nimi pracují žáci nebo učitelé. Pokud s učebnicí pracuje žák, využívá ji jako zdroj, ze kterého může vycházet při studiu. Díky učebnici mohou žáci nabývat nové poznatky, osvojovat si dovednosti nebo utvářet vlastní hodnoty, normy a postoje. Z pozice učitele se z učebnice stává prostředek plánování výuky. Pomocí ní může učitel vytvářet učební plány jak krátkodobé, tak i dlouhodobé. Navíc učebnice slouží i pro přímou prezentaci učiva v hodinách a ve výuce. Pomocí učebnic může učitel i hodnotit výsledky žáků.²² Funkce učebnic můžeme rozdělit do 8 skupin:²³

- 1) Informační funkce – učebnice je tvořena obsahem určité vzdělávací oblasti či předmětu.
- 2) Transformační funkce – cílí na srozumitelnost učiva pro žáky.
- 3) Systematizační funkce – kategorizace obsahu učiva.
- 4) Zpevňovací a kontrolní funkce – žáci si mohou v učebnicích osvojovat nové poznatky a dovednosti a kontrolovat správnost tohoto procesu.
- 5) Sebevzdělávací funkce – učebnice nabádá a podněcuje žáky k sebevzdělávání.
- 6) Integrovaná funkce – učebnice ulehčují žákům propojování vědomostí napříč obory.
- 7) Koordinační funkce – učebnice zastává i koordinační funkci a usnadňuje učitelí práci s dalšími didaktickými nástroji.
- 8) Rozvojově výchovná funkce – tato funkce rozvíjí osobnost žáka.

Nyní se blíže zaměříme na využívání učebnic učiteli. Jak již bylo zmíněno učitel využívá učebnici jednak pro plánování a hodnocení výuky, ale také jako přímý zdroj informací pro jejich prezentaci. Jelikož jsou učebnice různorodé a nemusí vždy splňovat přesně všechny předpoklady pro danou skupinu žáků, které učitel vyučuje, je nucen s učebnicí aktivně pracovat. Učitel by se měl při práci s učivem v učebnici řídit těmito metodickými pomůckami. Neměl by učivo příliš měnit a upravovat a měl by vycházet z učiva, které je v učebnici zachyceno. Výklady v některých učebnicích mohou být dlouhé, proto je na místě, aby je učitel zkracoval podle potřeby výuky a vybíral v nich hlavně základní učivo. Učitel představuje také moderátora vyučované látky a dělá ho

²² PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*, s. 19.

²³ ZUJEV in PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*, s. 19-20.

žákům přehledné, zároveň se stará i o to, aby bylo dostatečně srozumitelné. Součástí moderování učiva je také zajímavé zprostředkování žákům. Učitel by měl předcházet nejasnostem a složitostem v otázkách a úkolech, které se v učebnici objevují.²⁴ Pokud učitelé správně využívají potenciál učebnice i jejich učebních úloh zprostředkovávají žákům lepší proces učení. Touto problematikou se zabýval J.G. Lindston, který říká: „*Ti učitelé, kteří používají ve výuce otázky a cvičení z učebnic, poskytují svým žákům mnohem větší rozsah učebních zkušeností než učitelé, kteří učebnice nepoužívají.*“²⁵ Zároveň je důležité, aby se sám učitel naučil efektivně s učebnicí pracovat. Jedině tak může své zkušenosti předat žákům a poskytnout jim potřebné dovednosti pro to, aby žáci mohli sami využívat učebnici v jejím plném potenciálu.²⁶

²⁴ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*, s. 114.

²⁵ LINDSTON in PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*, s. 115.

²⁶ MAŇÁK, Josef a KLAPKO, Dušan. ed. *Učebnice pod lupou. Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Paido, 2006, s. 46.

3 VYMEZENÍ KLÍČOVÉHO UČIVA

Aby bylo možné efektivně provádět analýzu učiva v učebnicích, je důležité nejprve stanovit obecný základ pro toto učivo. Jako obecný základ se v této diplomové práci považuje učivo, které by měl žák anglických škol během studia získat. Jako podklad pro tvorbu těchto očekávaných znalostí posloužila *Encyclopedia Britannica*. Jedná se nejen o internetovou, ale také knižní encyklopedii původem z Velké Británie. Tato encyklopedie obsahuje články na různá témata a jejím cílem je poskytnout studentům a výzkumným pracovníkům ucelený přehled informací.²⁷

3.1 Rakousko-Uhersko

Rakousko-Uhersko vzniklo v roce 1867 na základě tzv. Rakousko–uherského vyrovnání. Po porážce Rakouska ve válce s Pruskem, se maďarské obyvatelstvo říše dočkalo zisku větší nezávislosti. Rakousko se tak vyhnulo případnému kolapsu a získalo si obyvatele Maďarska na svou stranu. Společnými zůstali pouze císař, zahraniční politika a armáda. Vládnoucí dynastií zde byli Habsburkové. V tomto období byl císařem František Josef I. Jednalo se tedy o monarchii.²⁸

Na počátku 20. století se Rakousko-Uhersko ocitlo v konfliktu se Srbskem. Srbové měli cíl sjednotit všechny Slovany na Balkánském poloostrově. To ohrožovalo výhradní postavení říše. Rakousko-Uhersko se na Balkánském poloostrově snažilo získat moc i prosperovat z obchodu. Cílem bylo zbavit se závislosti na Německu a obnovit tak svou dřívější sílu. Napětí vyvrcholilo v letech 1908-1909 Bosenskou krizí. Rakousko-Uhersko anektovalo část Bosny a Hercegoviny. Po nátlaku Německa přišlo Srbsko o podporu Ruska a ohrožováno Osmanskou říší bylo nuceno tuto skutečnost akceptovat. Nicméně napětí mezi zeměmi zůstalo i nadále. Navíc se k odporu proti říši přidala ještě Itálie a Rumunsko. V červnu roku 1914 se syn císaře František Ferdinand se svou ženou účastnili vojenských akcí v Bosně. To se jim stalo i osudným, když na ně v Sarajevu byl spáchán atentát Gavrilo Principem. S velkou podporou Německa se tento akt stal záminkou pro válku. Nejprve byla Srbsku předána ultimáta. Srbsko splnilo všechna ultimáta, až na ty ohrožující jeho samostatnost. To vedlo k vyhlášení války.

Zahranční sousedé nebyli jediným zdrojem napětí v říši. To vzrůstalo i uvnitř hranic. Jedním z hlavních ohnisek byly české země. Ty usilovaly taktéž o zisk větší

²⁷ MURRAY, D. C. *Encyclopedia Britannica vs. Wikipedia*. [online] The College of New Jersey, 2009. [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://libguides.tcnj.edu/english/wiki>.

²⁸ *Encyclopedia Britannica. Austria-Hungary*. [online]. Encyklopedie Britannica, 2023. [cit. 17.03.2023.] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Austria-Hungary>.

politické nezávislosti. Velkou roli hrála idea panslavismu. To znamená spojení všech Slovanů do jednoho národu. Významnou politickou roli hrála sociálně demokratická strana a strana agrární pod vedením Františka Udržala. Češi podporovali Srby a napětí způsobilo vyhlášení stanného práva v Praze. Čechové se však nedočkali dostatečné podpory ostatních Slovanů v říši a nepokoje se postupně podařilo urovnat. Konflikt se promítl ve volbách v roce 1911. Zde mezi sebou soupeřilo více než 50 stran. Ty nejvýznamnější byly Německá národní liga, křesťansko-sociální strana, sociální demokraté a čeští sociální demokraté. Mnoho stran způsobilo to, že nebylo možné sestavit funkční parlament. Neúspěšná snaha řešit situaci vedla k rozpuštění říšské rady.²⁹

Během války bylo na základě dohody s Německem hlavním úkolem Rakousko-Uherska zabránit ruské intervenci do té doby, než se vypořádají s Francií. Od začátku se však císařská armáda potýkala s problémy a nedokázala efektivně bojovat. Německo proto muselo svému spojenci pomoci. Tyto neúspěchy oslabovaly vnitřní moc říše. V roce 1916 zemřel František Josef I. a jeho nástupcem se stal Karel I. Ten se snažil zachránit své dědictví před kolapsem. Nacionalistické hnutí uvnitř země a nepříznivá situace po vstupu Spojených států do války v roce 1917 způsobily další vnitřní rozklad říše a po porážce v roce 1918 znamenalo i definitivní rozklad na základě 14 bodů Woodrova Wilsona, amerického prezidenta.³⁰

3.2 Československo

V této podkapitole se diplomová práce věnuje Českým zemím v průběhu dějin 20. století. Toto období je rozděleno do několika časových úseků. Nejdříve období první republiky. Dále je zde popsáno období během 2. světové války společně s obdobím socialismu.

3.2.1 První Československá republika

Československá republika vznikla v roce 1918. Prvním československým prezidentem se stal Tomáš G. Masaryk a premiérem se stal Karel Kramář. Prvním cílem bylo stanovení platných hranic. Ty byly vymezeny na Pařížské konferenci. Už v této době započal konflikt mezi Čechy a Němci obývajícími tzv. Sudety. Pohraniční oblasti sousedící s Rakouskem a Německem. Složitější byla situace u hranic se Slovenskem. Zde proběhl ozbrojený konflikt s nově nastoleným komunistickým režimem Maďarska. Spor vyhrála

²⁹ *Encyclopedia Britannica. Austria-Hungary, 1867-1918.* [online]. Encyklopedie Britannica, 2023. [cit. 17.03.2023.] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Austria-Hungary>

³⁰ Tamtéž.

Československá republika a k území byla připojena i Podkarpatská Rus. Důležitým úkolem byla také vnitřní stabilita státu. Obyvatelstvo tvořili Němci, Slováci, Maďaři, Poláci, Rusíni a Češi. Proběhla zde i majtková reforma. V politice bylo nejvyšším orgánem ustanoveno Národní shromáždění. To se skládalo z poslanecké sněmovny a senátu. Československo budovalo také zahraniční spojení. Mírové smlouvy byly uzavřeny s Francií, Rumunskem a Jugoslávií.³¹

Velké napětí v zemi začalo po Velké hospodářské krizi v roce 1930. V roce 1935 pak vznikla Sudetoněmecká strana pod vedením Konráda Henleina. Ta byla druhou nejvýznamnější politickou stranou v Československu. V roce 1935 se novým prezidentem stal Edvard Beneš a země ze strachu před Německou agresí začala zbrojit. Sudetoněmecká strana podporovala Adolfa Hitlera a stala se jeho klíčovým faktorem při vnitřní destabilizaci Československa. Zvyšující se nároky na vládu a snaha zabránit válce eskalovaly v roce 1938. V tomto roce se sešli představitelé Francie, Velké Británie, Německa a Itálie a uzavřeli Mnichovskou dohodu. Tímto krokem bylo bez souhlasu Československa přiděleno pohraničí – Sudety, Německu. Československo se tak stalo bezbranným proti případné německé agresii. Současně došlo i k obsazení Těšínska Polskem a části Slovenska Maďarskem. Situace využili i Slováci a pod vedením Jozefa Tisa vyhlásili autonomii. Autonomii získala i Podkarpatská Rus. Vznikla tak druhá Československá republika s novým prezidentem Emilem Háchou. V tomto období se politická scéna nacházela pod velkým tlakem Německé říše, pravicové a centrální strany se spojily a vytvořily Stranu národní jednoty. Naproti tomu socialistické strany vytvořily Národní stranu práce.³²

3.2.2 Československo v letech 1939-1945

V březnu roku 1939 nejprve Slovensko vyhlásilo nezávislost a následně Německo pod vedením Hitlera obsadilo i zbytek Československa. Edvard Beneš unikl na západ, kde opět vedl odboj. Trvalo to však až do roku 1940 než získal státu práva exilové vlády. Hlavním cílem bylo neuznání Mnichovské dohody a obnovení Československa v původních hranicích. Na území bývalého Československa vznikl protektorát, zde byl dosazen Říšský protektor Konstantin von Neurath. Prezidentem byl opět zvolen Emil Hácha. Zlom přišel v roce 1942, kdy se protektorem stal Reinhard Heydrich. Na něj byl uskutečněn atentát, po kterém Heydrich zemřel. To rozpoutalo vlnu teroru a byla

³¹ *Encyclopedia Britannica. Czechoslovak history.* [online]. Encyklopedie Britannica 2016. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Czechoslovak-history>.

³² Tamtéž.

vypálena obec Lidice. Silným spojencem se zahraničnímu odboji stal Sovětský svaz a zdejší Československý odboj. V roce 1945 začalo osvobozování Československa a 9. května vstoupila vojska Sovětského svazu do Prahy a tím bylo území osvobozeno.³³

3.2.3 Československo v období socialismu

Po válce se projevil velký vzrůstající vliv komunistického režimu ze Sovětského svazu. Dne 26.5. 1946 Vyhrála Komunistická strana Československa ve volbách a Klement Gottwald se stal premiérem. V zemi rostlo napětí mezi nekomunistickými stranami a komunisty. To v roce 1948 vyústilo k demisi vlády. Prezident Beneš nechal vytvořit novou vládu a k moci se tak dostali představitelé komunistické strany. Edvard Beneš rezignoval ve stejném roce. V následujících letech probíhalo velké znárodňování a odstraňování odpůrců komunistického režimu. Z těchto procesů je nejznámější. Milada Horáková a její poprava.³⁴

V 60. letech 20. století se začaly projevovat velké ekonomické problémy. Představitel strany Alexandr Dubček se snažil reformovat stát. Jedná se o období tzv. socialismu s lidskou tváří. Konec tohoto období přišel v roce 1968, kdy vojska Varšavské smlouvy obsadila zemi. Tato událost se nazývá Pražské Jaro. Po celém území propukly nepokoje. Nejvíce však v Praze. Známy je také počín studenta Jana Palacha, který se na protest proti režimu upálil. Odpor obyvatel však nestačil, Dubček byl odvolán a země se vrátila do předešlých let tvrdého komunistického režimu. Nastalo období tzv. normalizace. V roce 1977 byla podepsaná Charta 77, která znamenala novou sílící éru odporu proti komunistickému režimu. Jejím cílem byla kontrola dodržování lidských práv. Hlavním představitelem se stal Václav Havel, který byl v roce 1989 po Sametové revoluci zvolen novým prezidentem.³⁵

3.3 Polsko

V této kapitole se diplomová práce zabývá vývojem Polska ve 20. století. Jeho dějiny jsou rozděleny do čtyř částí. Prvním obdobím jsou léta 1900-1918, ve kterých se začalo formovat samostatné Polsko. Následuje meziválečné období. Dalším významným obdobím v dějinách Polska je druhá světová válka. V závěru této podkapitoly se práce zaměřuje na vývoj Polska v období socialismu.

³³ *Encyclopedia Britannica. Czechoslovak history.* [online]. Encyklopedie Britannica 2016. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Czechoslovak-history>.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

3.3.1 Polsko v letech 1900-1918

Polsko se na začátku 20. století nacházelo pod nadvládou tří velmocí. Jednou z nich bylo Německo, druhou Rusko a třetí Rakousko-Uhersko. V zemích ovládaných Ruskem a Německem byly zavedeny represe proti národnímu cítění a nacionalismu se tak dařilo hlavně v Rakousko-Uherské části a v zahraničí. Příležitost pro vytvoření samostatného Polska přinesla 2. světová válka. Během války došlo k rozdělení Polských nacionalistů na dva tábory. Jeden pod vedením Jozefa Pilsudského se přidal na stranu Rakousko – Uherska a bojoval proti Ruskému režimu. Druhý tábor podporoval právě Rusko. V roce 1915 po vytlačení Rusů z Polského území byl vydán manifest dvou císařů. Ten měl znamenat jistotu pro vytvoření samostatného Polska. Pilsudský se však dostal do konfliktu s Německem a Rakousko-Uherskem a odmítal dále bojovat. Byl proto uvězněn. V roce 1917 Polský sen o samostatné zemi opět posílil na realizaci. Po vstoupení Spojených států do války a nástupu bolševického režimu v Polsku se objevovaly hlasy ze zahraničí podporující vznik samostatného Polska. Ve Francii byl vytvořen Polský národní výbor, který představoval nejvyšší politický orgán. Významným představitelem Polského národního hnutí na západě byl Roman Dmowski. Woodrow Wilson ve svých 14 bodech prosazoval vznik samostatného Polska. Po ukončení války byl Josef Pilsudský propuštěn a stal se hlavním představitelem státu. Jako premiér byl zvolen Ignacy Paderewski.³⁶

3.3.2 Polsko mezi válkami

V meziválečném období se Polsko nejdříve potýkalo s problémy spojenými s formováním hranic. V roce 1919 Versaillskou konferencí byly stanoveny hranice. Nicméně oblasti jako Gdaňsk a část Slezska se chtěly připojit k Německu. Konflikt proběhl také v oblasti Těšínska s Československou republikou. Ta nakonec získala velkou část Těšínska. Dále i bolševické Rusko chtělo opět obnovit svou moc v Polsku. Pilsudský však dokázal zabránit porážce. Polská suverenita byla konečně uznána až v roce 1923. Dalším krokem ve formování samostatného Polska byla vnitřní stabilita. Nejvyšším politickým orgánem byl sejm. Zde se odehrávaly spory mezi Národními demokraty, Polskou rolnickou stranou a Polskou socialistickou stranou. Konflikt přerostl k ozbrojenému střetu, který vyhrál Pilsudský a jako prezidenta dosadil svého kandidáta Ignacyho Moscického. Polsko v tomto období prosazovalo autoritářský režim.³⁷

³⁶ *Encyclopedia Britannica. History of Poland.* [online]. Encyklopedie Britannica 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Poland/History>.

³⁷ Tamtéž.

Na počátku 30. let 20. století okolo Polska opět vzrůstaly hrozby. Proto byly podepsány smlouvy o neútočení s Ruskem a Německem. V roce 1938 využilo Polsko oslabení Československa a obsadilo oblast Těšínska. Polsko dokázalo udržet mírový pakt s Francií a Velkou Británií, který vstoupil v plnou platnost 1. září 1939, poté co Hitler a jeho armáda zaútočily na Polsko.³⁸

3.3.3 Polsko v letech 1939-1945

Po invazi Německa do Polska z východu vstoupila i armáda Sovětského svazu a Polsko bylo odsouzeno k porážce. Polsko se stalo místem, kde holokaust zanechal ty největší stopy. O život přišlo asi tři milióny židů při popravách nebo v koncentračních táborech. Jedním z nejznámějších táborů je Osvětim. Nejen židovské obyvatelstvo, ale i zbytek Poláků byl pronásledován a systematicky popravován. Nejen nacisté se dopouštěli těžkých zločinů. V Katyňském lese byl objeven masový hrob Polských důstojníků, kteří byli popraveni Sovětským svazem. Přes tyto tvrdé represe se však v Polsku vytvořila síť největšího protinacistického odboje v Evropě. Přezdívalo se jí Podzemní stát. Mezi největší přínos Polského odboje patří získání šifrovacího stroje jménem Enigma. V roce 1941 nastal ve válce zvrát. Německo zaútočilo na Rusko. Rusové nyní využili Poláky k vybudování armády na jejich straně. Dalším významným činem Polského odboje bylo Varšavské povstání. Tato událost se do historie zapsala jako velká porážka Poláků. Stalin se rozhodl nepodpořit povstalecké jednotky a ty byly Němci zdecimovány. Tímto se Stalin zbavil veškerého protikomunistického odboje na území Polska. Polsko se stalo středem střetu zájmů západu a Sovětského svazu. Západní mocnosti si nechtěly poškodit vztahy se svým východním spojencem, a proto se moc neangažovali v plánování jeho poválečné budoucnosti. V Polsku byla nakonec dosazena prokomunistická vláda. Na Jaltské konferenci byla budoucnost Polska definitivně potvrzena dohodou mezi Stalinem, Rooseveltem a Churchillem.³⁹

3.3.4 Polsko v období socialismu

Po válce se Polsko nacházelo ve špatné ekonomické situaci. Byla zničená města, velká část obyvatel emigrovala, a proto bylo třeba zvolit efektivní kroky k nápravě. V roce 1948 se k takřka plné moci dostala komunistická strana. Klíčovým představitelem tohoto režimu byl Boleslaw Bierut. V prvních letech probíhala velká kolektivizace

³⁸ *Encyclopedia Britannica. History of Poland.* [online]. Encyklopedie Britannica 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Poland/History>.

³⁹ Tamtéž.

a znárodnování majetku. Po smrti Stalina a následně i Bieruta nastalo období uvolnění režimu. Toto období reforem získalo název „polský říjen“. Představitelem strany byl Wladyslaw Gomulka. Konec uvolněného období nastal v roce 1968. V tomto roce začal provádět čistky ve straně, se snahou podpořit autokracii své vlády. Součástí byly represe vůči židům. V tomto roce se Polské jednotky účastnily intervence do Československa. V letech 1970-1980 byl novým představitelem strany Edward Gierek. V těchto letech sílila Polská občanská společnost, a to i zásluhou zvoleného Polského papeže Jana Pavla II. Vznikl zde odborový svaz podporující svobodu s názvem Solidarita. V revolučním roce 1989 se Solidarita účastnila voleb a získala velkou podporu. To bylo znamením postupného pádu komunismu v Polsku. V roce 1992 opustili Polsko vojáci Sovětského svazu a tím definitivně skončila éra komunismu v Polsku.⁴⁰

3.4 Maďarsko

V této kapitole se diplomová práce zabývá vývojem samostatného Maďarska ve 20. století. Nejprve se v této podkapitole práce zabývá vznikem samostatného Maďarska, následují jeho dějiny v období druhé světové války a v poslední části se práce zaměřuje na vztahy Maďarska a Sovětského svazu.

3.4.1 Vznik samostatného Maďarska

S koncem první světové války se Maďaři chopili příležitosti a v roce 1918 vyhlásili samostatnou republiku. Jejím prezidentem se stal Mihály Karólyi. Jeho vláda vydržela pouze jeden rok. V Maďarsku sílil komunistický vliv ze Sovětského svazu. V roce 1919 se komunisté dostali k moci v čele s Bélou Kunem. Tento režim však také nevydržel dlouho a po vstupu Rumunských vojsk do Budapešti byli jeho představitelé nuceni uprchnout. Na základě spojeneckých plánů byly velké části území Maďarska podstoupeny Československu, Rumunsku a Jugoslávii. Počátkem 20. let 20. století započala v Maďarsku velká poválečná rekonstrukce. Důležitým krokem byl vstup do Společnosti národů v roce 1922. To znamenalo velký přínos kapitálu zpět do Maďarska, a to mohlo usilovně pracovat na svém rozvoji. Důležitou osobou pro tuto rekonstrukci byl István Bethlen.⁴¹

⁴⁰ *Encyclopedia Britannica. History of Poland.* [online]. Encyklopedie Britannica 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Poland/History>.

⁴¹ *Encyclopedia Britannica. History of Hungary.* [online]. Encyklopedie Britannica 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Hungary/History>.

Prosperita nevydržela dlouho a po propadu cen pšenice v roce 1929 se Maďarsko opět ocitlo ve finanční krizi. To poskytlo prostor pro vzestup pravicového radikalismu. Představitelem byl Gyula Gömbös. Ten prosazoval spojenectví mezi Itálií a Německem. Zastával silné nacionální a antisemitistické myšlení. Výraznější změny se mu ovšem nepodařilo prosadit. V Maďarsku rostlo ekonomické propojení s Německem. Německo s Itálií poskytly po Mnichovské dohodě Maďarsku záruky pro obsazení jižního Slovenska na základě první Vídeňské arbitráže.⁴²

3.4.2 Maďarsko v letech 1939-1945

Maďarsko nejprve úspěšně oddalovalo válku. Nicméně po vstupu Sovětských vojsk na jeho území bylo nuceno jednat. Na druhé Vídeňské arbitráži podepsali Tripartitní pakt a stali se tak oficiálně spojenci s Německem, Itálií a Japonskem. Po podepsání tohoto paktu se ovšem nadále Maďaři nezapojovali do ozbrojených konfliktů. Pouze umožňovali po svém území přesuny německých vojsk. Po neúspěšném útoku Německa na Sovětský svaz bylo Maďarsko pod nátlakem donuceno zmobilizovat a zapojit se tak otevřeně do konfliktu. To způsobilo vyhlášení války Maďarsku Spojenými státy, Velkou Británií, Sovětským svazem a jejich spojenci. Zároveň jimi byla neuznána první Vídeňská arbitráž. Maďaři se snažili napravit své vztahy se západem, jenže na tyto kroky Hitler reagoval vojenským obsazením Maďarska a dosazením kolaborantské vlády. Pro Maďary to znamenalo období nacistického teroru. Ten skončil poměrně brzy, jenže do země vstoupily vojska Sovětského svazu a začaly se zde páchat podobné činy. Vysvětlením těchto represí byl například údajný nacismus a boj proti Sovětskému svazu. Jako válečné zločince Stalinův režim posílal Maďary do gulagů. V roce 1947 byla Maďarsku udělena povinnost placení válečných reparací a části území byly předány zpět Československu a část si zabral Sovětský svaz.⁴³

3.4.3 Maďarsko a Sovětský svaz

Komunisté se v Maďarsku dostali k moci postupem poválečných let. V roce 1949 měli ve svých rukou plnou moc a byla vyhlášena Maďarská lidová republika. Představitelem strany byl Mátyás Rákosi podporovaný samotným Stalinem. Po Stalinově smrti byla komunistická moc v Maďarsku roztržena a nejednotná. V roce 1956 proběhla Maďarská revoluce. Z poklidných protestů se staly násilné nepokoje za využití zbraní. Armáda se

⁴² *Encyclopedia Britannica. History of Hungary.* [online]. Encyklopedie Britannica 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Hungary/History>.

⁴³ Tamtéž.

přidala na stranu lidu a provedli úspěšný převrat. Sovětská vojska ustoupila z Maďarska a následně byl vyjednáán i odstup z Varšavské smlouvy. Úspěch však netrval dlouho. Sovětská armáda se vrátila a násilně potlačila veškerý odpor. Novým premiérem se stal János Kádár. Jeho vláda začala s vidinou velkých změn. Jenže postupně byly všechny změny zrušeny a jeho režim se plně podřídil Sovětskému svazu. Režim se začal uvolňovat s příchodem 60. let. V této době Maďarsko rozvíjelo své vztahy se západem a postupně se dokázalo dostat z trvající hospodářské krize. V 80. letech docházelo postupně k nárůstu nesouhlasu s režimem. Začala vznikat sdružení jako třeba Maďarské demokratické fórum. Došlo k rozpadu komunistické strany a v roce 1989 byl stávající režim postně nahrazen novým.⁴⁴

⁴⁴ *Encyclopedia Britannica. History of Hungary.* [online]. Encyklopedie Britannica. 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Hungary/History>.

4 ANALYTICKÁ ČÁST

V analytické části diplomové práce je popsán postup a metodika analýzy. V předchozích kapitolách bylo popsáno důležité učivo, na jehož obsažení v učebnicích se analýza soustředí. Kapitola je rozdělena do tří podkapitol. Nejprve jsou sděleny cíle práce. V následující podkapitole je vysvětlena metodika, podle které bude analýza provedena. Součástí metodiky jsou i vzorové tabulky sloužící k provedení analýzy. Poslední podkapitolou této části je popis výzkumného vzorku. Jsou zde vyjmenovány učebnice a jsou jim přiděleny pracovní názvy, tak aby byla v analýze snadnější orientace.

4.1 Cíl práce

Cílem práce je vytvořit obsahovou analýzu anglických učebnic zabývajících se 20. stoletím. Analýza slouží k poskytnutí informací o zahraničních učebnicích a jejich možnosti využití ve výuce. V analýze je kladen důraz na zhodnocení následujících, celkem třinácti oblastí:

- 1) Přehlednost
- 2) Obtížnost a rozsah učiva
- 3) Odborná správnost
- 4) Motivační charakteristika
- 5) Řízení učení
- 6) Obrazový materiál
- 7) Shoda s kurikulárními dokumenty
- 8) Dostupnost a cena
- 9) Ergonomické a typografické vlastnosti
- 10) Doplnující materiály
- 11) Diferenciace učiva a úloh
- 12) Hodnoty a postoje
- 13) Zpracování učiva

Oblasti vycházejí ze seznamu hodnotících kritérií vytvořených Zuzanou Sikorovou v publikaci *Hodnocení učebnic*.⁴⁵ Autoři této publikace jsou Josef Maňák a Petr Knecht. Kromě těchto kritérií se analýza zaměřuje také na samotný obsah látky. Důležité je zmínit, že analýza neprobíhá na celkovém obsahu učebnice. Analýza se zaměřuje pouze na látku

⁴⁵ SIKOROVÁ in MAŇÁK, Josef. KNECHT, Petr. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. 2007, Ed., s. 33-39.

stanovenou jako klíčovou pro tuto diplomovou práci. Jde tedy o analýzu 20. století ve střední a východní Evropě. Analýza se zaměřuje na to, aby zprostředkovala přehled o tom, v jaké míře je zvolené téma zachyceno v učebnicích. Dále také, aby se učitelé mohli v cizojazyčných učebnicích inspirovat a použít je jako podkladové materiály ve své výuce.

4.2 Metodika

Jako metoda je zvolena obsahová analýza učebnic. Obsahová analýza se zabývá věcným obsahem učebnice. Jako věcný obsah považujeme veškeré informace, které navazují na odborný zdroj učiva.⁴⁶ Hodnocení bude probíhat na základě kritérií vytvořených v publikaci *Hodnocení učebnic*. Hodnocení obsahuje celkem 13 oblastí analýzy. Oblasti jsou dále rozděleny do dalších 40 kritérií. Každá z oblastí nese označení římskou číslicí. Pro každou z oblastí je pak stanoven největší možný počet bodů.

- I., II. a III. Kategorie – maximální počet 12 bodů.
- IV., V., VI. Kategorie – maximální počet 10 bodů.
- VII., VIII. a IX. Kategorie – maximální počet 8 bodů.
- X., XI. a XII. Kategorie – maximální počet 6 bodů.
- XIII. Kategorie – maximální počet 4 body.

Maximální počet bodů ve všech kategoriích, kterého učebnice mohou dosáhnout je 112. Nejnižší možná hranice bodů, aby byla učebnice pro výuku daného učiva přijatelná je 70. Dalším důležitým kritériem pro přijatelnost učebnice je dosažení 12 bodů v kategoriích I, II a III. Maximálního počtu bodů pro přijatelnost do výuky musí učebnice dosáhnout také v kategorii XII.⁴⁷ Jelikož se analýza zabývá pouze omezenou oblastí učiva, není možné v závěru analýzy určit, zda je učebnice vhodná k výuce celkově, ale pouze k výuce zvolené problematiky.

Pro zjištění rozsahu zachyceného učiva o problematice je vytvořena tabulka č. 2. V této tabulce je stanoveno osm otázek. Otázky jsou zaměřeny na obsažení jednotlivých oblastí v učebnicích. Odpověď je zaznamenána variantou ANO, ČÁSTEČNĚ ANO a NE. Každá z těchto variant má i své bodové ohodnocení.

- ANO znamená pro učebnici 3 body.
- ČÁSTEČNĚ ANO znamená pro učebnici 1 bod.

⁴⁶ PRŮCHA, J. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*, s. 80.

⁴⁷ MAŇÁK, J. KNECHT P. *Hodnocení učebnic*, s. 33-39.

- NE znamená pro učebnici 0 bodů.

Kromě vytvoření tabulkového přehledu je analyzováno i samo učivo v podobě textu. Jaké pojmy se v učebnici nachází, jaký je jejich počet a jakou formou jsou zachyceny. Vzorové tabulky pro analýzu jsou přiloženy níže.

Tabulka č. 1: Hodnotící kritéria pro učebnice

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0
2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBTÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část.	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0
2. Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano	x	ne
	6	x	0
IV. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
1. Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné členění textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
V. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ	MAX. 10		
1. Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část.	ne
	2	1	0
	ano	část.	ne

4. Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	2	1	0
VI. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL	MAX. 10		
1. Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VII. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY	MAX. 8		
1. Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VIII. KATEGORIE: CENA (DOSTUPNOST UČEBNICE)	MAX. 8		
1. Je cena učebnice přiměřená (vzhledem k cenám jiných učebnic na trhu)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je cena doplňkových materiálů k učebnici (např. pracovního sešitu, příručky pro učitele, kazet, počítačových programů atd.) dostupná?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
IX. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI	MAX. 8		
1. Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
X. KATEGORIE: DOPLŇKOVÉ TEXTY A MATERIÁLY	MAX. 6		
1. Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám, nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
2. Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
3. Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
XI. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0

XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Prezentuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Zdroj: MAŇÁK, J. KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*, 2007, s. 35-38.

Tabulka č. 2: Hodnotící kritéria pro obsah učiva

Otázka	Maximální počet bodů 18		
1. Jsou jednotlivé země střední a východní Evropy v učebnici zachyceny samostatně?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
2. Obsahuje látka v učebnici letopočty a data?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
3. Obsahuje látka v učebnici významné události?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
4. Obsahuje látka v učebnici významné osobnosti?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
5. Obsahuje látka v učebnici politickou situaci v zemi?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
6. Obsahuje látka v učebnici hospodářskou situaci země?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0

Zdroj: Vlastní tabulka.

4.3 Výzkumný vzorek

Pro výzkum bylo vybráno celkem pět učebnic. Základním kritériem bylo, aby byly učebnice certifikovány pro *General Certificate of Secondary Education* (dále jen GCSE). To znamená, že jsou učebnice přizpůsobeny a mohou sloužit jako podklady na přípravu pro složení zkoušek na závěr středního vzdělání ve Velké Británii. GCSE stanovuje soubor znalostí, vědomostí a dovedností pro daný předmět a je vydáván Britským

ministerstvem školství.⁴⁸ Tato certifikace je klíčová pro volbu učebnic z důvodů jejich vhodnosti pro studium. Pokud by učebnice certifikát neobsahovala, znamenalo by to, že je pro studium nerelevantní. První z těchto učebnic je *History: The Cold War c1945-1991* vydána Oxfordem. Pro snadnější orientaci je dále učebnice pojmenovávána jako *Učebnice 1*. Tato učebnice se zaměřuje na období 2. poloviny 20. století. Druhou učebnicí je *Conflict & Tension 1918-1939: Wider World Depth Study* od vydavatelství Hodder Education. Pro snadnější orientaci je dále učebnice pojmenovávána jako *Učebnice 2*. V této učebnici je učivo soustředěno na události v 1. polovině 20. století. Další je učebnice s názvem *Modern World History Option B: The 20th century* od Nakladatelství Hodder Education. Pro snadnější orientaci je dále učebnice pojmenovávána jako *Učebnice 3*. Jako další v pořadí je učebnice *Mastering Modern World History, third edition*. Nakladatelství je Macmillan a autorem je Norman Lowe. Učebnice v diplomové práci nese pojmenování *Učebnice 4*. Poslední zvolenou učebnicí pro analýzu je *Understanding the Modern World*, od nakladatelství Hodder Education s pracovním názvem *Učebnice 5*.

⁴⁸ Northern Ireland government, *GCSES*. [online]. Northern Ireland. [cit. 10.02. 2023]. Dostupné z: <https://www.nidirect.gov.uk/articles/gcses#toc-0>

5 ANALÝZA

V této části je provedena analýza jednotlivých učebnic. Každé z učebnic je věnována samostatná podkapitola. Bodový zisk na základě hodnotící tabulky je vyznačen zelenou barvou. Ke každé kategorii z tabulky u hodnocených učebnic je provedeno i slovní zhodnocení.

5.1 Učebnice 1

Název: Oxford AQA History for A Level: The Cold War c1945-1991

Autor: John Aldred, Alexis Mamaux a editor Sally Waller

Nakladatelství: Oxford

Rok vydání: 2015

Země vydání: Velká Británie

Tabulka č. 3: Vyhodnocení učebnice 1

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0
2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBŤÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část.	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0
2. Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano	x	ne
	6	x	0
IV. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
1. Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část.	ne
	3	1,5	0

3. Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné členění textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
V. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ			
MAX. 10			
1. Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část.	ne
	2	1	0
4. Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	ano	část.	ne
	2	1	0
VI. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL			
MAX. 10			
1. Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VII. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY			
MAX. 8			
1. Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VIII. KATEGORIE: CENA (DOSTUPNOST UČEBNICE)			
MAX. 8			
1. Je cena učebnice přiměřená (vzhledem k cenám jiných učebnic na trhu)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je cena doplňkových materiálů k učebnici (např. pracovního sešitu, příručky pro učitele, kazet, počítačových programů atd.) dostupná?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
IX. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI			
MAX. 8			
1. Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
X. KATEGORIE: DOPLŇKOVÉ TEXTY A MATERIÁLY			
MAX. 6			
1. Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám,	ano	x	ne

nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici?	2	x	0
2. Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
3. Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
XI. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Prezentuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Zdroj: MAŇÁK, J. KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*, 2007, s. 35-38.

Učebnice 1 získala v celkovém počtu 92 bodů. Celkem bylo možné získat 112 bodů. V následující části je provedeno slovní hodnocení jednotlivých kategorií. Nejprve jsou rozebrány kategorie s maximálním počtem 12 bodů a následně je postupováno sestupně podle maximálního možného počtu bodů.

I. Kategorie: Přehlednost. Zde získala učebnice plný počet bodů. Výbornou přehlednost učebnice zajišťují tyto faktory. Prvním je stránkový obsah učebnice. Učebnice je rozdělena do celkem šesti sekcí. Tyto sekce jsou vytvořeny na základě důležitých letopočtů. Dalším faktorem je přehled důležitých událostí podle roku. Od roku 1945 až po rok 1991 je vytvořen přehled důležitých událostí, které se během nich odehrály. Ty jsou rozděleny na ekonomické, politické a mezinárodní. Přehlednost a snadnou práci s učebnicí zajišťuje taktéž vypracovaný přehled s vysvětlivkami. Ty objasňují, jak je učivo rozděleno do barevných sekcí, jako například klíčový profil. Jedná

se o medailon vytvořený k významným osobnostem. Dále také klíčové pojmy nebo rozšiřující informace k problematice. Co se týče textu, v učebnici je zvolen delší výklad pomocí vět. Učivo je zprostředkováno formou „příběhu“ o událostech. Učivo na sebe logicky navazuje. Nejprve je představena hlavní problematika a od ní se odvíjí další učivo. Např. Brežněvova doktrína, na kterou následně navazuje učivo o tom, jaký měla dopad na jednotlivé země Sovětského bloku.

II. Kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva. Zde získala učebnice rovněž 12 bodů. Otázky jsou vždy jasně formulovány. Výklad textu je srozumitelný, napomáhá tomu i barevné rozdělení do sekcí. Důležité pojmy jsou v textu zvýrazněny. Výběr pojmů v učebnici je přiměřený úrovni žáků. Učivo není ani příliš stručné ani podrobné. Více se samotnému učivu věnuje tabulka č. 4 a následný rozbor.

III. Kategorie: Odborná správnost. V učebnici jsou zachyceny pouze správné a pravdivé informace, certifikovány společností AQA.⁴⁹ Následují kategorie s maximálním počtem 10 bodů.

IV. Kategorie: Motivační charakteristiky. Učebnice v této kategorii získala 10 bodů. Historický výklad učiva vychází z reálných situací s přesahem do praxe. Problematika je vždy demonstrována na historických příkladech. Například cenzura a omezování svobody vedou k nespokojenosti obyvatel, což může vyvolat protesty. Učivo je pro žáky zajímavé. Úlohy jsou formovány tak, aby rozvíjely kritické myšlení a kreativitu žáků. Mezi typické úkoly patří následující. Zhodnocení historických zdrojů. Tvorba plakátů nebo bannerů na určitou dobovou událost. Diskuse a analýza problematiky. Vyjadřování vlastních pocitů na danou problematiku. Tyto aktivity pomohou žákům ponořit se do učiva a ilustrovat situaci pomocí autentického prožitku. Jelikož při tvorbě bannerů na demonstrace musí žáci využít vcítění se do lidí dané doby. Autentický prožitek můžeme definovat jako: „*citově zabarvené vnímání aktuálního, často dramatického životního okamžiku*“⁵⁰ anebo následovně: „*náhlé poznání vzniklé ze zhodnocení okolní skutečnosti.*“⁵¹ Ke každému učivu jsou zpravidla vytvořeny jedna až dvě aktivity nebo úkoly. Učivo je graficky rozděleno. Jak již bylo vysvětleno dříve, učivo je rozděleno podle barev. Každá barva znázorňuje určitý druh učiva, aktivity nebo tipu pro studium. Důležité pojmy jsou v textu zvýrazněny tučným písmem.

⁴⁹ AQA, *About us. AQA – education charity providing GCSEs, A-levels and support* [online]. [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://www.aqa.org.uk/about-us>

⁵⁰ HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, s. 461.

⁵¹ Tamtéž.

V. Kategorie: Řízení učení přinesla učebnici osm bodů. Úlohy obsažené v učebnici se zaměřují zejména na tvořivou činnost. Učivo a učební úlohy nutí žáky ke kritickému myšlení a zhodnocování informací. Úlohy podporují nejen samostatnou ale i skupinovou práci žáků. Jejich množství ovšem není velké.

VI. Kategorie: Obrazový materiál. V učebnici je využito jedno schéma Varšavské smlouvy. To je jasné a zřetelné. Učebnice obsahuje velké množství obrazového materiálu. Učivo je doplněno dobovými fotografiemi. Například setkání Pražských občanů s vojáky při okupaci v roce 1968. Obrázky jsou voleny tak, aby pomohly přiblížit situaci ve státě. Mimo to jsou zde i fotografie významných osobností. Obrazový materiál je pro žáky přitažlivý. Následují kategorie s maximálním počtem osm bodů.

VII. Kategorii: Shoda s kurikulárními dokumenty. Jak již bylo zmíněno učebnice je certifikována společností AQA. Je navíc navržena tak, aby splňovala potřeby pro přípravu na splnění zkoušek GCSE. Proto zde učebnice získala plný počet bodů.

VIII. Kategorie: Cena (dostupnost učebnic). Cena učebnic je poněkud vyšší. V českých obchodech se cena pohybuje v rozmezí 1000-1400 Kč. V porovnání s dalšími učebnicemi, na nichž je prováděna analýza se jedná o výrazně vyšší částku. Cenově dostupnější je pracovní sešit. Jeho cena se pohybuje v rozmezí 300-500 Kč. V kombinaci obou knih se částka může vyšplhat až ke 2 000 Kč. To z učebnice dělá velmi cenově nedostupný materiál.

IX. Kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti. Písmo v učebnici je dostatečně velké a čitelné. Grafické členění textu jeho četbu usnadňuje. Učebnice je lepená do měkké vazby. Papír je však kvalitní a pevně drží pohromadě. Dobrou vlastností učebnice je i její lehká váha. Další v pořadí jsou kategorie s maximálním počtem šesti bodů.

X. Kategorie: Doplnkové texty a materiály získala učebnice dva body z šesti možných. K učebnici nejsou žádné materiály navíc. Existuje pouze stejnojmenná kniha s názvem *Revision Guide*, která slouží jako rozšiřující materiál pro opakování a procvičování učiva. V této knize jsou rozšiřující úkoly pro přípravu na zkoušky z daného učiva. Jsou zde i zadání na eseje, myšlenkové mapy a další didaktické prostředky. Pokud žáci chtějí získat doplňující materiály, mohou je získat na oficiálních stránkách společnosti AQA. Materiály však nejsou přímou součástí učebnice. K učebnici není vydána příručka pro učitele. Veškeré učivo, a jak postupovat, je však popsáno v samotné učebnici. Jeví se proto jako snadné učebnici využívat.

XI. Kategorie: Diferenciace učiva a úloh získala učebnice 1,5 bodu z šesti. Učebnice nedisponuje úlohami s odlišnými stupni obtížnosti. Jsou zde pouze části s názvem *Closer look* sloužící jako bonusové a rozšiřující učivo. V učebnici chybí úlohy rozlišené na základě obtížnosti.

XII. Kategorie: Hodnoty a postoje přinesla učebnici šest bodů. V učebnici je upozorňováno na základní principy svobody, demokracie a tolerance v souvislosti s totalitními režimy. Učebnice vede žáky k demokratickému myšlení a v úlohách podporuje jejich vlastní pohled na problematiku. V učebnici je upozorňováno na porušování základních lidských práv a svobod v průběhu historie. V učebnici nenalezneme předsudky nebo projevy diskriminace vůči jiným etnikům či národnostem. Poslední kategorie umožňuje získat čtyři body.

XIII. Kategorii: Zpracování učiva. Učebnice zde získala jeden bod ze čtyř. V učebnici není učivo mezioborově zachyceno. Zároveň je učebnice soustředěna na větší množství učiva, které je rozebráno spíše povrchně než do hloubky. Poznatky v učebnici jsou prezentovány pouze z pohledu autorů, ale jednotlivé události jsou vždy popsány z pohledu různých zemí. V učebnici chybí motivační část zaměřená na otázky, proč je nutné se učit dané poznatky a dovednosti. Na začátku každé kapitoly jsou zde pouze vypsány cíle dané kapitoly.

Tabulka č. 4: Vyhodnocení obsahu učebnice 1

Otázka	Maximální počet bodů 18		
1. Jsou jednotlivé země střední a východní Evropy v učebnici zachyceny samostatně?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
2. Obsahuje látka v učebnici letopočty a data?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
3. Obsahuje látka v učebnici významné události?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
4. Obsahuje látka v učebnici významné osobnosti?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
5. Obsahuje látka v politickou situaci v zemi?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
6. Obsahuje látka v učebnici hospodářskou situaci země?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0

Zdroj: Vlastní tabulka.

V této části diplomové práce je učivo detailně rozebráno a porovnáno s vytvořeným teoretickým základem. Učebnice 1 ve druhé hodnotící tabulce získala

celkem 16 bodů z 18 možných. To značí, že je učebnice velice dobře vybavena po obsahové stránce učiva. Nyní se blíže zaměříme na jednotlivé otázky. *Otázka 1* se zaměřuje na zachycení jednotlivých zemí ne jako součást celku. Tato učebnice kritérium splňuje. Polsko, Maďarsko a Československou jsou zde zachyceny jak v souvislosti s událostmi jako třeba Postupimská konference nebo Marshallův plán, tak i samostatně. Pouze v jednom případě je Maďarsko spojeno s Bulharskem a Rumunskem. Množství informací o každé zemi se liší v návaznosti na danou problematiku. Nejmenší jednotku tvoří pouhý odstavec. Největší rozsah jsou poté přibližně 3 stránky textu.

Otázka 2. zkoumá, jestli učivo v učebnici obsahuje důležité letopočty. Toto kritérium je v učebnici splněno. Pro Československo je uvedeno celkem osm letopočtů. Ty obsahují měsíc a rok. Konkrétně se jedná o rok 1946 – znovuzvolení Edvarda Beneše jako prezidenta po válce, 1947 – přijetí ekonomické pomoci z východního bloku, 1948 – demise vlády a následná rezignace E. Beneše. 1963 – ekonomický propad v Československu. 1966 – snaha o reformy O. Šika. 1968 – Pražské jaro a akční program. 1969 – odvolání A. Dubčeka. 1989 – pád komunismu, Sametová revoluce a volba nového prezidenta. Přesné datum se objevuje v souvislosti s Pražským jarem a zvolením Václava Havla za prezidenta. Data v návaznosti na Polsko jsou následující. 1945 – Vytvoření prozatímní vlády. 1947 – spojení komunistické a socialistické strany. 1948 – dosazení Boleslawa Bieruta na místo premiéra. 1956 – ozbrojené protesty v Polsku. 1979 – návštěva Jana Pavla II. v Polsku. 1981 – vyhlášení stanného práva. V souvislosti s rozpadem komunistického režimu jsou zde uvedeny roky 1986 a 1989. Přesné datum obsahuje vyhlášení stanného práva a začátek ozbrojených protestů. S Maďarskem se pojí rok 1949 – poprava László Rajka. 1956 – Studentské protesty a dosazení Imre Nagyho jako premiéra. Tyto události mají letopočet včetně dne. 1956 – vstup Sovětských vojsk do Maďarska a potlačení nepokojů, taktéž s přesným dnem. Pokud tedy uvedené letopočty porovnáme s těmi uvedenými v teoretickém podkladu, zjistíme, že učebnice velice dobře mapuje události a klade důraz na časovou orientaci pro žáky.

Otázka 3 se zabývá významnými událostmi. Zde obdržela učebnice tři body. V učebnici je učivo rozděleno do tří hlavních období. Prvním obdobím je poválečná situace země a její přechod ke komunistickému režimu. Toto období je pro všechny zvolené země stejné. V dalších obdobích dochází k rozdělení. Československo je zde zachyceno v souvislostech nejprve Pražského jara. A poté Sametové revoluce. Pražské jaro je uvedeno na základě hospodářské krize v zemi. Následuje přehled chystaných reforem v tomto období. Součástí je akční program z roku 1968. Látka je ukončena invazí

vojsk Varšavské smlouvy a uvedením důsledků této vojenské akce. Posledním učivem je pád komunismu. Zde se dozvídáme o okolnostech, které ho zapříčinily. Dále o Chartě 77, Občanském fóru, průběhu demonstrací a volbě nového prezidenta. Učivo o Polsku se věnuje období započatém roce 1956. Je zde vysvětleno vzrůstající napětí v zemi a následné uklidnění situace. Dalším učivem je návštěva papeže Jana Pavla II. v Polsku a následný růst nespokojenosti v zemi. Je zde zmíněno i vytvoření hnutí Solidarita. V této části je obsaženo i učivo o následném vyhlášení stanného práva a zatýkání představitelů Solidarity. Posledním učivem o Polsku je postupný rozpad komunistické strany a příchodu vlády složené z členů hnutí Solidarity. Podobně jako Polsko i Maďarsko začíná další učivo rokem 1956. Je zde uvedeno rostoucí napětí, které vedlo k ozbrojeným protestům. Dále se zde dozvídáme o téměř úspěšném převratu, který byl nakonec krvavě potlačen. Dalším učivem je až rozpad komunismu v zemi. Je zde uveden vývoj od nepokojů v roce 1956 až k postupnému rozpadu režimu. Pokud se zaměříme na množství událostí zachycených v učebnici a porovnáme je s teoretickým podkladem vytvořeným v diplomové práci, můžeme s jistotou prohlásit, že učebnice obsahuje všechny důležité události.

Otázka 4 zjišťuje, zda jsou v učebnici zachyceny významné osobnosti jednotlivých států. V učivu o Československu se objevují jména jako je Edvard Beneš, Klement Gottwald, Alexandr Dubček, Antonín Novotný, Ota Šik, Gustav Husák a Václav Havel. V učebnici se objevuje i zmínka o Janu Palachovi, i když zde není uvedeno jeho jméno, ale pouze student. V učebnici se neobjevuje žádná zmínka o Miladě Horákové, což je vzhledem k rozsahu ohlasů v zahraničí, které vyvolaly její politické procesy překvapivé. Řada osobností z Československých dějin má vytvořený i medailon přibližující jejich život. Jsou to E. Beneš, A. Dubček a Václav Havel. Z Polských dějin se v učebnici objevují Tadeusz Mazowiecki, Stanislaw Mikolajczyk, Boleslav Bierut, Edward Ochab, Jan Pavel II., Lech Walesa, Wojciech Jaruzelski a Wladyslaw Gormulka. Poslední čtyři jmenovaní mají v učebnici i medailon o své osobnosti. Z Maďarských významných osobností obsahuje učebnice tyto jména. Prvním je Lászlo Rajk dále Imre Nagy, János Kadár a Miklós Németh. Z Maďarských představitelů má svůj osobní medailon pouze I. Nagy. Pokud porovnáme jména s teoretickým podkladem vidíme rozdíly u Polska a Maďarska, nicméně v celkovém počtu je v učebnici obsaženo mnohem více významných představitelů jednotlivých zemí. Žáci proto mají možnost důkladně se seznámit s historickými osobnostmi.

Otázka 5 a otázka 6 se zaměřuje na zachycení politické a hospodářské situace v zemi. V první zmíněné otázce získala učebnice tři body. Veškeré učivo se soustředí hlavně na politiku ve vybraných zemích. Jsou zde vysvětleny společenské souvislosti, stav společnosti a také jsou zde uvedeny politické strany, které byly klíčové ve vybraných zemích. V učebnici je kladen důraz za zachycení politického života v totalitním komunistickém režimu. V šesté otázce učebnice získala pouze jeden bod. Hospodářská situace v učebnici není příliš zmiňována. S nejvíce informacemi se setkáváme v učivu o Československu, ale i zde se jedná jen o množství v řádu několika vět.

Závěrečné hodnocení pro tuto učebnici je velice dobré. Učivo o zemích střední a východní Evropy obsahuje všechny důležité informace. Zprostředkovává tak žákům vhodný podklad pro sbírání informací o daných zemích. Nejvíce zastoupenou zemí z hlediska množství učiva je zde Československo a zejména období v roce 1968. Situaci v Československu je v této souvislosti věnováno učivo zhruba na třech stránkách učebnice. Ostatní množství učiva se pohybuje v rozmezí jednoho odstavce až po jednu celou stránku. I na takto omezeném stránkovém rozsahu učebnice zvládá velice dobře zpracovávat důležité učivo, výstižně a poutavou formou ji předávat žákům. Přínosné pro žáky jsou dobové úryvky z dokumentů a prohlášení politiků. Zajímavé jsou i bonusové aktivity k učivu. Zde mají žáci možnost zamýšlet se nad situací v zemích, vyjadřovat své názory a zkoušet se ponořit do dějin pomocí aktivit, jako je například tvorba banneru vhodného na protesty proti komunistickému režimu v Polsku a Maďarsku.

5.2 Učebnice 2

Název: Engaging with AQA GCSE (9-1) History: Conflict and tension, 1918-1939 Wider world depth study

Autor: Dale Banham a Matthew Fearn-Davies

Nakladatelství: Hodder Education

Rok vydání: 2020

Země vydání: Velká Británie

Tabulka č. 5: Vyhodnocení učebnice 2

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0

2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBŤÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část.	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0
2. Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano	x	ne
	6	x	0
IV. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
1. Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné členění textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
V. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ	MAX. 10		
1. Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část.	ne
	2	1	0
4. Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	ano	část.	ne
	2	1	0
VI. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL	MAX. 10		
1. Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VII. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY	MAX. 8		
	ano	část.	ne

1. Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	5	2,5	0
2. Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VIII. KATEGORIE: CENA (DOSTUPNOST UČEBNICE)	MAX. 8		
1. Je cena učebnice přiměřená (vzhledem k cenám jiných učebnic na trhu)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je cena doplňkových materiálů k učebnici (např. pracovního sešitu, příručky pro učitele, kazet, počítačových programů atd.) dostupná?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
IX. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI	MAX. 8		
1. Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
X. KATEGORIE: DOPLŇKOVÉ TEXTY A MATERIÁLY	MAX. 6		
1. Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám, nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
2. Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
3. Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
XI. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Prezentuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
	ano	část.	ne

3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	1	0,5	0
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Zdroj: MAŇÁK, J. KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*, 2007, s. 35-38.

Učebnice získala v celkovém hodnocení 94,5 bodů ze 112. Následuje detailní zhodnocení jednotlivých kategorií, počínaje těmi nejvýznamnějšími za 12 bodů.

I. Kategorie: Přehlednost. V této kategorii učebnice získala maximální počet bodů. NA začátku učebnice je k dispozici obsah obsahující jména kapitol a stránky, na kterých se tyto kapitoly nacházejí. V obsahu jsou vyznačeny tři etapy historie, kterými se učebnice zabývá. Tyto etapy tvoří rozdělení na nejdůležitější učivo. V každé ze tří etap je poté provedeno rozdělení na bližší témata. Samotný text v učebnici je jasný a srozumitelný s logickou návazností. V učebnici nejsou dlouhé odstavce textu. Místo toho je rozdělen do „bublin.“ V těchto bublinách se nachází potřebné informace zformulované do spíše kraších a jednoduchých vět.

II. Kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva byla ohodnocena 12 body. Všechny učební úlohy a cvičení v učebnici mají jasnou strukturu a přesně definovanou otázku. Jsou tak pro žáky srozumitelné. Výklad je v učebnici srozumitelný a jasný. Formulace do krátkých vět napomáhá k jasnému pochopení předávaných informací. Počet pojmů v učebnici je přiměřený. V učebnici se jich vyskytuje spíše méně.

III. Kategorie: Odborná správnost je v učebnici definitivně zaručena. Veškeré učivo bylo zkontrolováno společností AQA a je doporučeno pro přípravu ke zkouškám GCSE. Následující kategorie umožňují zisk 10 bodů.

IV. Kategorie: Motivační charakteristiky. Veškeré učivo vychází z reálných událostí Evropské historie. Učivo popisuje vznik nacionalistických režimů a změnu politiky ve válečném období na reálných situacích. Veškeré úlohy doplňující učivo jsou pro žáky zajímavé a užitečné. Nejen že pomáhají s uchopením učiva, ale slouží zároveň jako tipy pro efektivní učení. Mezi tyto úkoly patří například myšlenková mapa nebo tzv. iceberg questions. Jedná se o metodu, při které se snažíme najít skryté motivy a problémy řešeného problému.⁵² Učivo napříč celou učebnicí je rozděleno do barevných „bublin.“ Ty znamenají například opakování, úkoly, tipy pro studium nebo shrnutí důležitých pojmů. Pro jednoduchou orientaci je na začátku učebnice vytvořen manuál, který

⁵² MAHR, Nathan. *Iceberg Model in Systems Thinking Overview and Examples*. [online]. Study.com 2022. [cit. 01. 04. 2023]. Dostupné z: <https://study.com/learn/lesson/iceberg-model-systems-thinking-overview-analysis-examples.html>

popisuje, jak s jednotlivými částmi textu pracovat. Učivo je také místo dlouhých textů shrnuto v grafických schématech. Text využívá různé velikosti písma a zvýrazňování důležitých pojmů pro snadnější orientaci žáků v učebnici.

V. Kategorie: Řízení učení. V této části získala učebnice devět bodů. V učebnici je pestrá škála úloh pro žáky. Každé učivo začíná úvodním úkolem pro získání vstupních vědomostí, zamyšlení se nad tématem a také jeho zhodnocení. Mezi tyto aktivity patří například jaké následky měla Mnichovská dohoda. Na základě uvedeného textu musí žáci argumentovat, jak reagovaly jednotlivé země po podepsání dohody. Argumentace žáka se opírá o úvodní uvedený text v učebnici. Dalším z těchto úkolů je například učivo o vytváření Polských hranic po první světové válce. Zde musí žáci uvést jaké důvody měly jednotlivé konflikty při jejich formování a následně musí provést zhodnocení kroků Ligy národů pro zabránění případných konfliktů. Mezi úlohy zaměřené na kritické myšlení patří například argumentační texty. V nich žáci mají za úkol provést výčet argumentů a zhodnocení určitých událostí. Učebnice obsahuje dostatek prostoru k procvičování. Některé úlohy jsou konstruovány tak, aby odpovídaly úlohám pro zkoušky GCSE. Texty jsou konstruovány tak, aby žáci hlavně svou činností a procvičováním získali nové vědomosti. Jediný nedostatek v této oblasti je absence cvičení zaměřených na skupinovou práci nebo práci ve dvojicích. Veškeré cvičení se soustředí pouze na žáka jako jednotlivce a jeho individuální schopnosti.

VI. Kategorie: Obrazový materiál. V této části získala učebnice 8,5 bodu. V učebnici je využito velkého množství obrazových materiálů. Ten lze rozdělit na 4 kategorie. Mapy, grafy a schémata, dobové fotografie a obrázky a jako poslední obrázky vytvořené pro aktivity v učebnici jako je například ledovec pro výše zmíněnou metodu. Obrázky jsou vytvořeny a zasazeny do učebnice tak, aby pomohly buďto objasnit učivo nebo pomoci při jednotlivých aktivitách. Jako nedostačující je považován nedostatek dobových fotografií, například významných osobností. To je pro historické téma důležité, protože žáci by zde měli pracovat s dobovým a autentickým materiálem.⁵³ Následují kategorie za maximální počet osm bodů.

VII. Kategorii: Shoda s kurikulárními dokumenty. Učebnice a učivo v ní je vytvořeno tak, aby splňovalo požadavky v kurikulárních dokumentech. Učebnice prošla kontrolou společnosti AQA a je schválená pro přípravu na zkoušky GCSE. Žáci by měli být schopní dosáhnout vzdělávacích cílů daného učiva při využívání této učebnice.

⁵³ LABISCHOVÁ, Denisa. in PRŮCHA, Jan. BENEŠ, Zdeněk a GRACOVÁ, Blažena. *Vybraná didaktická média a jejich místo ve výuce dějepisu. Sondy a analýzy. Učebnice dějepisu – teorie a multikulturní aspekty edukačního média*. 1. vyd. Praha: MŠMT, 2009, s. 60.

VIII. Kategorie: Cena (dostupnost učebnic). Učebnice získala čtyři body. V porovnání s první učebnicí je cena mnohem přijatelnější, nicméně stále zůstává vysoce nad standardem jiných učebnic. Cena učebnice se pohybuje okolo 750 Kč. Pracovní sešit je možné pořídit za přibližně 250 Kč.

IX. Kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti. Co se ergonomických a typografických vlastností týče, získala učebnice plný počet bodů. Písmo je jasné, dostatečně velké a čitelné. Vazba učebnice je lepená do měkké vazby, přesto je pevná a kvalitní. Učebnice je navíc i velmi lehká. Následující kategorie umožňují získat šest bodů.

X. Kategorie: Doplnkové texty a materiály. Učebnice sama o sobě cílí na to, aby obsahovala co nejvíce různých materiálů. Pro možnost většího procvičování učiva je k učebnici vytvořen i pracovní sešit. Existují také oficiální stránky vydavatele, kde jsou dostupné bonusové materiály k učivu. Příručka pro učitele k učebnici není vytvořena. Učebnice proto v této kategorii získala čtyři body.

XI. Kategorie: Diferenciace učiva a úloh. Zde učebnice nezískala žádný bod. Učivo není rozděleno z hlediska náročnosti nebo potřeb žáka. Veškeré informace jsou podávány v jednotném formátu.

XII. Kategorie: Hodnoty a postoje. Učebnice poukazuje na rizika nacionalistických režimů a také na příčiny války. Žák si při práci s učivem buduje hodnotový vztah s demokracií a svobodou jako základním lidským právem. V učebnici jsou vyobrazeny různé národy, na žádný z nich není nahlíženo s předsudky nebo diskriminačně. Následuje poslední kategorie s maximálním počtem čtyř bodů.

XIII. Kategorie: Zpracování učiva. Učivo v učebnici není zpracováváno ve vztahům k jiným oborům. Vybraných témat je spíše méně, celkově učebnice není velmi obsáhlá a soustředí se pouze na některé důležité historické události. Učivo je uváděno pouze z pohledu různých zemí nikoliv autorů, ti si drží jednotný postoj k učivu. V učebnici není vymezeno, proč je nutné učit se jednotlivé učivo.

Tabulka č. 6: Vyhodnocení obsahu učebnice 2

Otázka	Maximální počet bodů 18		
1. Jsou jednotlivé země střední a východní Evropy v učebnici zachyceny samostatně?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
2. Obsahuje látka v učebnici letopočty a data?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
3. Obsahuje látka v učebnici významné události?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0

	Ano	Část. ano	Ne
4. Obsahuje látka v učebnici významné osobnosti?	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
5. Obsahuje látka v politickou situaci v zemi?	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
6. Obsahuje látka v učebnici hospodářskou situaci země?	3	1	0

Zdroj: Vlastní tabulka.

Při hodnocení věcného obsahu dosáhla učebnice pěti bodů z 18 možných. *Otázka 1* a analýza toho, zda se učivo o Polsku, Maďarsku a Československu vyskytuje samo prokázala, že učivo je zde uvedeno v kombinované podobě. Jednotlivé země se vyskytují jak samostatně, tak i jako součást celku zahrnujícího střední a východní Evropu. Československu a Polsku jsou věnovány i samostatné kapitoly zaměřující se na specifické události. Naproti tomu Maďarsko je v učebnici téměř zcela vynecháno. Objevuje se zde pouze jeden odstavec. Z těchto důvodů obdržela učebnice jeden bod.

Otázka 2 zkoumala letopočty a data v učebnici. Učivo o Československu obsahovalo přesnou dataci roku 1938 o průběhu sudetské krize a následně bylo v látce uvedeno i přesné datum invaze nacistických vojsk do zbytku Československa. Polsko a učivo o jeho historii obsahovalo letopočty 1921, kdy se odehrál plebiscit v Horním Slezsku, rok 1920 a konflikt ve Vilniusu a následně přesné rozvržení do měsíců roku 1939, které mapují invazi nacistických vojsk do Polska. O Maďarsku je zde uvedeno jen celé období 30. let 20. století bez přesnějších datací. Porovnáme-li data s teoretickým podkladem zjistíme, že ačkoliv učebnice přesně datuje dvě výrazné události tohoto období, jiných dat zde moc využito není. Maďarsko opět postrádá téměř jakékoliv datace událostí související s ním. Proto v této části získala učebnice jeden bod.

Otázka 3 věnující se významným událostem přinesla učebnici opět jeden bod. Učivo o Československu obsahuje tyto významné události. Nejprve je zde stručně zmíněn vznik samostatného Československa, zde je učivu věnována pouze malá zmínka společně s Polskem. Další v pořadí učivo o sudetské krizi. Zde je Československu věnováno více prostoru, nicméně je soustředěno zejména z pohledu Adolfa Hitlera a jeho plánů. Na toto učivo navazuje Mnichovská dohoda, zde se dozvídáme o průběhu dohody a o tom, jaké měla důsledky nejen pro Československo, ale i pro zbytek Evropy. Posledním učivem věnovaným Československu je invaze nacistický vojsk na jeho územím. I v této části se učebnice soustředí zejména na plány Adolfa Hitlera a jaké dopady tento krok měl pro ostatní země. O samotném Československu a situaci v něm je zde velice málo a stručných informací. Polsku jsou v učebnici věnovány následující události. Nejprve se setkáváme

s formováním Polských hranic, zde se dozvídáme o plebiscitu v Horním Slezsku a také o konfliktu Polska s Litvou o město Vilnius. Dalším učivem, kde figuruje Polsko je pakt Ribbentrop-Molotov, ale zde Polsko figuruje ve velice malá míře. Nejvíce se o Polsku dozvídáme v souvislosti o invazi nacistických vojsk na jeho území. Je zde nastíněn zinscenovaný útok Poláků na Němce a následné události. I učivo o Polsku obsahuje o zemi samotné velice strohé informace a vše je zde uváděno hlavně v souvislosti s vlivem na další Evropské země. Maďarsku jak už bylo nastíněno je věnován pouhý odstavec, kde se dozvídáme o ztrátě jeho velkých územích po první světové válce a o blízkém vztahu s Německem. V porovnání s teoretickým základem obsahuje učebnice velice málo informací o událostech v daných zemích. Není zde například vůbec zmíněn průběh okupace či zahraniční odboje. Z učiva získá žák jen velmi povrchní vědomosti o tom, jak se tyto země zapsaly do dění před vypuknutím války.

Otázka 4, 5 a 6 je shrnuta do jednoho odstavce. Dohromady v těchto kategoriích získala učebnice dva body, a to hlavně díky učivu týkajícímu se Československu. Jedině zde figuruje jméno osobností Edvarda Beneše a Emila Háchy jakožto prezidentů. Zbylé dvě země žádné osobnosti uvedeny nemají. Stejně je to i s politickou situací v zemi. Pouze o Československu zde nalezneme velice omezené informace. Jinak se učebnice soustředí hlavně na konflikty a územní vývoj.

Pokud se na všechny otázky podíváme komplexně, zjistíme, že učivo v této učebnici se Československu, Polsku a Maďarsku věnuje minimálně. Jedná se zejména o kratší odstavce, a navíc jsou vždy země uváděny pouze v souvislosti a vlivem na události předcházející válce. Žák při studiu nezíská bližší znalosti o jednotlivých zemích, ale pouze zkoumá souvislosti příčin války. Přínosy této učebnice jsou úkoly zaměřené na hodnocení a analýzu událostí se zaměřením na provázání jednotlivých historických souvislostí dohromady.

5.3 Učebnice 3

Název: Cambridge IGCSE Modern World History (History In Focus)

Autor: Michael Scott-Baumann a Ben Walsh

Nakladatelství: Hodder Education

Rok vydání: 2013

Země vydání: Velká Británie

Tabulka č. 7: Vyhodnocení učebnice 3

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0
2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBTÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část.	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0
2. Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano	x	ne
	6	x	0
IV. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
1. Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné členění textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
V. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ	MAX. 10		
1. Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část.	ne
	2	1	0
4. Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	ano	část.	ne
	2	1	0
VI. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL	MAX. 10		
1. Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
	ano	část.	ne
	1		

2. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	3	1,5	0
3. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VII. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY	MAX. 8		
1. Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VIII. KATEGORIE: CENA (DOSTUPNOST UČEBNICE)	MAX. 8		
1. Je cena učebnice přiměřená (vzhledem k cenám jiných učebnic na trhu)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je cena doplňkových materiálů k učebnici (např. pracovního sešitu, příručky pro učitele, kazet, počítačových programů atd.) dostupná?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
IX. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI	MAX. 8		
1. Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
X. KATEGORIE: DOPLŇKOVÉ TEXTY A MATERIÁLY	MAX. 6		
1. Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám, nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
2. Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
3. Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
XI. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Prezентuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne

	3	1,5	0
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Zdroj: MAŇÁK, J. KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*, 2007, s. 35-38.

Učebnice 3 získala celkem 102 ze 112 možných bodů. Tato učebnice získala na základě hodnotící tabulky nejvyšší počet bodů v porovnání s ostatními učebnicemi.

I. Kategorie: Přehlednost. V této kategorii získala učebnice maximální počet 12 bodů. Učebnice má jasnou strukturu, ve které se snadno orientuje díky její přehlednosti. Učivo je v ní rozděleno do dvou částí. První část je chronologický přehled dějin, kde je učivo řazeno podle data. Druhá část je tvořena podrobnými studiiemi zemí. Československo, Polsko ani Maďarsko mezi nimi však nefigurují. Je zde obsaženo USA, Německo a Rusko. Na začátku učebnice je společně s obsahem vytvořen i manuál pro žáky vysvětlující, jak s učebnicí pracovat a jak ji využít jako materiál pro přípravy na zkoušky GCSE. Samotný text v učebnici je formován do srozumitelných vět. Výklad je soustředěn na kratší méně složitější věty, které jsou členěny do hlavního textu a doplňujících textů. Pro větší přehlednost je v učebnici využíváno různých velikostí písma a také jsou důležité pojmy zvýrazněny tučným písmem.

II. Kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva. Učebnice opět získala 12 bodů celkem. Otázky v učebnici jsou jasné a srozumitelné. Navíc jsou vždy barevně členěny a žák tak podle manuálu ví, na co se v dané otázce soustředit a jak s ní pracovat. Výběr pojmů v učebnici je odpovídající úrovni žáků. Každý z pojmů je v učebnici vysvětlen a je zde uvedena i širší souvislost a návaznost na další pojmy. Díky jasné a přehledné struktuře mohou žáci jednoduše a efektivně s textem v učebnici pracovat.

III. Kategorie: Odborná správnost. Učebnice neobsahuje nepřesné informace a veškeré učivo, které je zde uvedeno, je zkontrolováno. Na kontrole a schvalování učiva se podílela Cambridge.

IV. Kategorie: Motivační charakteristiky. Veškeré učivo vychází z historicky pravdivých událostí. V učebnici je také využíváno velké množství dobových textů, které

slouží k analýze žákům. Úkoly jsou rozděleny do několika hlavních druhů. Jedním z nich je zamýšlení se nad problémem a následná argumentace např. důsledků. Dále analýza dobových zdrojů. O čem pojednávají, co je jejich cílem, co v dané době znamenaly. V učebnici jsou také tipy pro studium. Jak pracovat s materiály, na co se zaměřit při učení se a jaká jsou očekávání u zkoušek. Otázky na analýzu textů, zamýšlení a hodnocení zdrojů doprovází učivo na každé stránce. Pro shrnutí většího množství učiva jsou využívány otázky se zaměřením na aplikaci vědomostí. Na konci kapitoly je uvedena otázka sestavená tak, aby odpovídala otázkám u závěrečných zkoušek. Učebnice využívá širokou škálu grafických prostředků k řízení pozornosti. Na pravé straně listů je vždy obsažen základní text. Na levé straně a pod hlavním textem jsou barevně rozlišeny texty doplňkové. Jedná se o aktivity, mapy, obrázky, dobové zdroje nebo profily osobností. Proto zde učebnice získala maximální počet bodů, tedy 10.

V. Kategorie: Řízení učení. Učebnice v této kategorii získala 10 bodů. Veškeré otázky a aktivity v učebnice jsou sestaveny tak, aby vyžadovaly nejprve hodnocení nebo analýzu problému či uvedeného zdroje a až následovně žáci aplikují učivo. Učebnice tedy obsahuje úlohy zaměřené na řešení problémů, objevování a tvořivou činnost. Otázky soustředěné na reprodukci učiva se objevují na konci kapitoly nebo po větších oblastech učiva. Kritické myšlení je v učebnici také součástí aktivit a otázek. Například učivo o Maďarské opozici vůči komunismu obsahuje analýzu textu. Po analýze následuje vyhledání a požadavků Maďarské opozice a jako finální krok aktivity musí žáci zhodnotit a vytvořit argumentaci o nebezpečných požadavcích Maďarské opozice pro SSSR. Učebnice se zaměřuje hlavně na samostatnou práci žáků, skupinová práce je zahrnuta v diskusích a argumentačních aktivitách.

VI. Kategorie: Obrazový materiál. Veškerý obrazový materiál v učebnici je vybrán tak, aby graficky a názorně reprezentoval učivo. V učebnici jsou využívány diagramy, mapy, tabulky, dobové kresby a také fotografie. Fotografii však v učebnici není mnoho, to samé platí i o dobových kresbách. Tyto dva zdroje jsou pro historické učivo a jeho znázornění klíčové, proto v této kategorii získala učebnice 8,5 bodu z celkového počtu 10.

VII. Kategorii: Shoda s kurikulárními dokumenty. Veškeré učivo obsažené v učebnici je vybráno a vytvořeno tak, aby splňovalo podmínky vhodné učebnice pro zkoušky GCSE. Z toho vyplývá, že se učivo shoduje s kurikulárními dokumenty. Cíle výuky jsou dosažitelné s využitím učebních úloh a vybraných textů prezentovaných v učebnicích.

VIII. Kategorie: Cena (dostupnost učebnic). V porovnání s ostatními učebnicemi je tato učebnice cenově velmi dostupná. Její cena se pohybuje okolo 600 Kč. K učebnici je také doplňující materiál v podobě učebnice pro učitele, která obsahuje doplňující aktivity do výuky a další tipy a je dostupná online zdarma. Pro učebnici je vytvořen i pracovní sešit. Jeho cena se pohybuje okolo 550 Kč. Cena samotného pracovního sešitu je poněkud vyšší, ale dohromady s učebnicí je cena v porovnání s dalšími učebnicemi využitými v této práci přijatelná.

IX. Kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti. Vazba učebnice je brožovaná. Veškeré texty v učebnici jsou jasné čitelné a přehledné. Proto v této kategorii učebnice získala maximální možný počet osmi bodů.

X. Kategorie: Doplňkové texty a materiály. V této kategorii získala učebnice osm bodů z osmi možných. Na stránkách vydavatelství je k učebnici vytvořen doplňující materiál, a navíc je dostupný i pracovní sešit společně s učebnicí pro učitele. Všechny tyto materiály obsahují doplňující úlohy a učivo.

XI. Kategorie: Diferenciace učiva a úloh. V této kategorii nezískala učebnice žádný bod. Učivo není vůbec členěno z hlediska obtížnosti. Nejsou zde obsaženy ani žádné aktivity pro mimořádně nadané žáky. Stejně tomu tak je i v opačném případě průměrných a podprůměrných žáků. Veškerý obsah v učebnici je tvořen jednotně z hlediska obtížnosti.

XII. Kategorie: Hodnoty a postoje. Učebnice pomáhá vytvářet pozitivní vztah k principům demokracie, svobody a základních lidských práv. Učebnice poukazuje a poučuje na příkladech z historie o nebezpečích plynoucích z extremistických politických názorů a postojů. V učebnici nejsou žádné rasové ani menšinové stereotypy či předsudky.

XIII. Kategorie: Zpracování učiva. V poslední kategorii získala učebnice 1,5 bodu. Odborný obsah v učebnici není prezentován ve vztahu k jiným oborům. Učebnice se soustředí na problematiku spíše méně oblastí, ale více do hloubky. Učivo je prezentováno z pohledu jednotlivých zemí, ale ne z pohledu více autorů. Chybí zde také vysvětlení, proč je nutné se toto učivo učit.

Tabulka č. 8: Vyhodnocení obsahu učebnice 3

Otázka	Maximální počet bodů 18		
1. Jsou jednotlivé země střední a východní Evropy v učebnici zachyceny samostatně?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
2 Obsahuje látka v učebnici letopočty a data?	Ano	Část. ano	Ne

	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
3. Obsahuje látka v učebnici významné události?	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
4. Obsahuje látka v učebnici významné osobnosti?	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
5. Obsahuje látka v politickou situaci v zemi?	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
6. Obsahuje látka v učebnici hospodářskou situaci země?	3	1	0

Zdroj: Vlastní tabulka.

Nyní se přesouváme k hodnocení samotného věcného obsahu v učebnici. Na základě hodnotících kritérií získala učebnice 10 bodů z 18 možných.

Otázka 1 přinesla učebnici tři body. Všem zvoleným zemím, tedy Československu, Maďarsku a Polsku jsou učebnici věnovány samostatné kapitoly. Chronologicky jde o tyto události. Československu se věnuje Mnichovská dohoda a následná invaze a také kapitola věnována Pražskému jaru. Učivo o Polsku se zaměřuje na nacistickou invazi a počátek války, Povstání v roce 1956 a hnutí Solidarita. Maďarsku se v učebnici věnuje samostatně pouze jediná kapitola o nepokojích v roce 1956. Společně jsou země zmíněny v kontextu po druhé světové válce a nástupu komunistických režimů k moci. V učebnici je vynecháno učivo o rozpadu komunistických režimů v těchto zemích. Nalezneme zde jen velice krátké shrnutí o délce asi jedné až dvou vět.

Otázka 2 a letopočty v učebnici byla ohodnocena 1 bodem. V učebnici jsou sice letopočty, ale jedním z důležitých milníků ve 20. století je i rozpad Sovětského svazu a pád komunismu v jednotlivých zemích. Učivo v učebnici je pouze jeden letopočet vztahující se k této problematice. Proto byla učebnice ohodnocena pouze jedním bodem. Naopak z obsažených letopočtů figurují v učivu následující. Nejprve Československo a rok 1938. Je zde vytvořen přehled po měsících a jednotlivé kroky A. Hitlera a ostatních Evropských států ve vztahu k Československu. Následujícím datem je invaze v roce 1939. Z poválečného období jsou to roky 1946 a 1948 spojené s volbami a postupným nástupem komunistického režimu. Následuje časový skok a dalším datem je až rok 1968, spojený s pražským jarem. Posledním rokem je rok 1989 a pád komunistického režimu. K Polsku se v učebnici vztahuje nejprve rok 1920 a 1921 v souvislosti s formováním hranic po první světové válce. Dalším letopočtem je rok 1939 a invaze nacistického Německa na jeho území. Z poválečného období je to rok 1947 a příchod komunistů k moci. Dále rok 1956 a Polské povstání vůči režimu. Následuje rok 1980 a 1981 spojený

s hnutím Solidarita a posledním datem je opět rok 1989. Učivo o Maďarsku obsahuje pouhé tři letopočty. Prvním je rok 1947 a nástup komunistického režimu, dále rok 1956 a povstání v Maďarsku. Posledním letopočtem je rok 1989 a postupný pád režimu.

Otázka 3 věnující se významným událostem byla ohodnocena jedním bodem. Ačkoliv jsou v učebnici vybrány a obsaženy významné události zemí v daných časových rozmezích, jejich popis je soustředěn hlavně jako podklad pro širší souvislosti událostí a vztahů mezi západem a Sovětským svazem. Jsou taktéž vynechány události vedoucí k pádu komunistického režimu v jednotlivých zemích. Učivo o Československu se věnuje sudetské krizi. Zde získáváme kromě souvislostí s okolním světem informace o silné obraně země. Učivo o invazi do zbytku Československa pojednává o nedodržení slibech Adolfa Hitlera a oslabené obranyschopnosti země. Dalším učivem je pražské jaro. Zde je výklad učiva proveden zejména pomocí dobových materiálů. Jedním z nich je projev Ludvíka Vaculíka. První učivo věnováno Polsku je pakt A. Hitlera a Stalina. Zde je popsáno, jaké důsledky pro Polsko pakt znamenal. Dalším učivem je povstání v roce 1956 ve vztahu se Sovětským svazem a jeho mocí v Evropě. Posledním učivem je hnutí Solidarita a jeho tvrdé potlačení po vyhlášení stanného práva. Samostatná kapitola věnována Maďarsku je pouze jedna. Ta se věnuje povstání v roce 1956 proti komunistickému režimu. Podobně jako u učiva o Pražském jaru je i zde výklad tvořen zejména dobovým textem, který popisuje události v zemi. Krátké úryvky, ve kterých země figurují jako součásti celku se věnují vzestupu a pádu komunistického režimu.

Otázka 4 a významné osobnosti v učebnici byla opět ohodnocena jedním bodem. Podobně jako u předchozích otázek, i zde jsou vynechány osobnosti spojené s pády komunistických režimů v daných zemích. Československo a Polsko má své obsazení v podobě dvou osobností pro každou zemi. Maďarsko pak obsahuje 4 významné osobnosti. Pro Československo je to Edvard Beneš, Jan Masaryk a Alexandr Dubček. Beneš je uveden jakožto prezident, o Masarykovi se dovídáme díky jeho podezřelé smrti a poslední Alexandr Dubček figuruje v souvislosti s chystanými reformami. Polští představitelé jsou Wladyslaw Gomulka, Lech Walesa a Wojciech Jaruzelski. Druhý a třetí jmenovaný jsou v učebnici zachyceni v souvislosti s hnutím Solidarita a následným vojenským zásahem na jeho potlačení. L. Walesovi je vytvořen i medailon blíže popisující jeho život. Významné osobnosti z Maďarské historie uvedené v učebnici jsou Mátyás Rákosi, Ernő Gerő, Imre Nagy a János Kádár. Všichni figurují v souvislostech s povstáním v roce 1956. O žádné z těchto osobností není vytvořen medailon s bližšími informacemi o jejich životě.

Otázka 5 je ohodnocena tři body. Politická situace je vždy uvedena v souvislosti ve vztahu se sovětským svazem nebo se západem. Učivo o jednotlivých zemích je soustředěno hlavně na politické dění a jeho vývoj.

Otázka 6 byla ohodnocena jedním bodem. O Československu a Polsku získáváme v učebnici základní informace týkající se hospodářství. Československo figuruje v souvislosti s rozvinutým hospodářstvím a Polsko v opačném případě, tedy s ekonomickou krizí a slabým hospodářstvím. O Maďarsku a hospodářství v něm se v učebnici nedovídáme.

Celkové hodnocení učebnice je nutné rozdělit do dvou částí. Po didaktické vybavenosti a vlastnostech spojených s první hodnotící tabulkou je učebnice na velice dobré úrovni. Obsahuje spousty zajímavých aktivit, úloh a materiálů, které mohou být ve výuce obsaženy. Velice dobrá je i její struktura, která je přehledná a velice snadno se tak v učebnici orientuje. Slabší stránkou je pak samotný věcný obsah. Jednotlivým zemím zde není poskytnuto moc prostoru a slouží hlavně jako prostředek širšího kontextu vztahů mezi západem a Sovětským svazem. Ostatní informace jsou velice stručné. V celkovém dojmu je učebnice zajímavá svým moderním vzhledem a dispozicí velkého množství doplňujícího materiálu.

5.4 Učebnice 4

Název: Mastering modern world history, 2nd edition

Autor: Norman Lowe

Nakladatelství: Macmillan

Rok vydání: 1997

Země vydání: Velká Británie

Tabulka č. 9: Vyhodnocení učebnice 4

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0
2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBTÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
	ano	část.	ne

1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0
2. Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano	x	ne
	6	x	0
IV. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
1. Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část	ne
	3	1,5	0
3. Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné členění textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	ano	část	ne
	3	1,5	0
V. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ	MAX. 10		
1. Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část	ne
	2	1	0
4. Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	ano	část	ne
	2	1	0
VI. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL	MAX. 10		
1. Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VII. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY	MAX. 8		
1. Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VIII. KATEGORIE: CENA (DOSTUPNOST UČEBNICE)			

	MAX. 8		
1. Je cena učebnice přiměřená (vzhledem k cenám jiných učebnic na trhu)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je cena doplňkových materiálů k učebnici (např. pracovního sešitu, příručky pro učitele, kazet, počítačových programů atd.) dostupná?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
IX. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI	MAX. 8		
1. Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
X. KATEGORIE: DOPLŇKOVÉ TEXTY A MATERIÁLY	MAX. 6		
1. Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám, nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
2. Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
3. Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
XI. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Prezentuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Zdroj: MAŇÁK, J. KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*, 2007, s. 35-38.

Učebnice 4 získala 67 bodů ze 112 možných. Jedná se o nejmenší bodový zisk ze zvolených učebnic. Následuje podrobný rozbor jednotlivých kategorií

I. Kategorie: Přehlednost. Prvním výrazným rozdílem v porovnání s ostatními učebnicemi je struktura témat. Na rozdíl od ostatních učebnic nejsou témata řazena chronologicky. Místo toho je učivo rozděleno do celků jako je např. válka a mezinárodní vztahy, fašismus a pravicové strany, komunismus atd. Ačkoliv se na první pohled toto řazení může zdát nepřehledné, má svou logickou návaznost a dobře se v něm orientuje. Na začátku učebnice je vytvořen obsah s přehledem jednotlivých hlavních kapitol a dále podkapitol do nich spadajících. Co se týče textu, ten je v učebnici formován naprosto jiným způsobem. Veškeré informace jsou zachyceny více „knižním“ způsobem. Tím je myšleno dlouhé věty a souvětí tvořící rozsáhlé odstavce textu. Text je sice smysluplný a logicky na sebe navazuje, nicméně je složité se v něm orientovat a hledat důležité pojmy. To může být hlavně pro žáky přítěží při studiu. Proto získala učebnice devět bodů

II. Kategorie: Přiměřená obtížnost a rozsah učiva. Učebnice zde získala 8,5 bodu z 12 možných. Veškeré otázky a cvičení v učebnici jsou formulovány srozumitelně. Co se textu týče, jak již bylo výše zmíněno, jsou zde obsaženy hlavně dlouhé a složité souvětí, které v celkovém důsledku působí velice nepřehledně. V učebnici je obsaženo velké množství témat a historických událostí. Učebnice je široce zaměřená a pokrývá příliš mnoho témat v porovnání s druhými učebnicemi. Navíc učivo o vybraných zemích je právě naopak, obsaženo velice málo.

III. Kategorie: Odborná správnost. Veškeré učivo v učebnicích je odborně správně a poznatky odpovídají současnému stavu kultury a společenské praxe.

IV. Kategorie: Motivační charakteristiky. V této kategorii získala učebnice sedm bodů z 10. Učivo je vztaženo k praktickým věcem ze života a vychází z reálných situací. Učebnice a úkoly jsou vytvořeny jedním způsobem. Chybí větší pestrost a poutavost učebních úloh. Ty se v učebnici zaměřují hlavně na reprodukci učiva a hodnocení zdrojů. Učebnice nevyužívá příliš velkého počtu grafických prostředků pro řízení pozornosti. Jediné členění textů je za pomoci odstavců, tučného písma nebo využití kurzívy. Veškerý text i obrazové materiály jsou černobílé.

V. Kategorie: Řízení učení. Úlohy a aktivity v učebnici jsou soustředěny na reprodukci učiva a hodnocení využitých zdrojů k učivu. Prostor k rozvíjení vlastní tvořivosti žáků je zde výrazně menší oproti dalším učebnicím. Kritické myšlení je zapotřebí v úkolech, které pracují například s úryvky z dobových zdrojů. Je zde například uvedeno tvrzení o tom, že nikdo nechtěl první světovou válku. Úkolem žáka je analyzovat

a zhodnotit, který z uvedených zdrojů obsahuje potřebné informace k potvrzení této hypotézy. Úkoly jsou v učebnici vždy na konci větších tematických celků. Chybí průběžná možnost aplikace a opakování učiva.

VI. Kategorie: Obrazový materiál. Ačkoliv jsou veškeré tabulky a obrazový materiál jasný a vztahuje se k učivu jeho počet v učebnici dostatečný není. Na velký počet stránek je zde obsaženo málo fotografií reprezentujících učivo. K vybraným zemím není přímo pojena ani jedna fotografie. Jediným obrazovým materiálem jsou mapy území. Proto byla učebnice ohodnocena čtyřmi body.

VII. Kategorii: Shoda s kurikulárními dokumenty. Učivo se shoduje s kurikulárními dokumenty a je schváleno pro přípravu na zkoušky GCSE. Cíle výuky jsou dosažitelné s využitím učebnice. Z tohoto důvodu učebnice získala osm bodů.

VIII. Kategorie: Cena (dostupnost učebnic). Dostupnost této učebnice je v současné době složitá. Jelikož se jedná o starší učebnici, nefiguruje v nabídce nejznámějších obchodů. Cena učebnice tak není ověřitelná.

IX. Kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti. Zde získala učebnice čtyři body z osmi možných. Učebnice je brožovaná menšího formátu než A4. Celkově působí pevným dojmem. Nevýhodou je velký počet stran a s tím spojená i váha a velikost učebnice. Velikost písma v učebnici je malá. Texty spíše připomínají odbornou literaturu a jiné knižní zdroje. Malá velikost písma snižuje jeho čitelnost.

X. Kategorie: Doplnkové texty a materiály. K tomuto staršímu vydání neexistují doplňující zdroje a didaktické prostředky. Veškeré dostupné materiály se vážou na novější edice. K učebnici není pracovní sešit ani příručka pro učitele. Učebnice v této kategorii proto nezískala žádné body.

XI. Kategorie: Diferenciace učiva a úloh. Učivo v učebnici není nijak děleno z hlediska obtížnosti. Veškerý výklad je jednotné obtížnosti. Nejsou zde úkoly ani učivo pro nadané nebo naopak pro pomalejší žáky.

XII. Kategorie: Hodnoty a postoje. Při práci s touto učebnicí budou žáci pracovat s hodnotami jako je svoboda nebo demokracie. Učebnice rozvíjí demokratické myšlení žáků a upozorňuje na režimy omezující lidská práva a svobodu. Proto učebnice získala v této kategorii šest bodů z šesti možných.

XIII. Kategorie: Zpracování učiva. Učivo není v učebnici zpracováno ve vztahu k jiným oborům. Učivo se soustředí na velké množství témat celkově a v návaznosti na vybrané země je v učebnici nedostatečný výběr pojmů a učiva. Veškeré poznatky jsou

prezentovány pouze z pohledů různých zemí v rámci historie, nikoliv autorů. Učebnice neobsahuje informace o tom, proč je nutné se určité poznatky učit.

Tabulka č. 10: Vyhodnocení obsahu učebnice 4

Otázka	Maximální počet bodů 18		
1. Jsou jednotlivé země střední a východní Evropy v učebnici zachyceny samostatně?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
2. Obsahuje látka v učebnici letopočty a data?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
3. Obsahuje látka v učebnici významné události?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
4. Obsahuje látka v učebnici významné osobnosti?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
5. Obsahuje látka v politickou situaci v zemi?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
6. Obsahuje látka v učebnici hospodářskou situaci země?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0

Zdroj: Vlastní tabulka.

V hodnocení obsahu získala učebnice 14 bodů. V učebnici je zachyceno velké množství důležitých informací o jednotlivých zemích, ale tyto informace nejsou obsáhlé. Objevují se zde pouze jako zmínky pro rozšíření kontextu událostí v Evropě.

Otázka 1 byla ohodnocena jedním bodem. Jednotlivé země se vždy vyskytují v rámci většího problému. Například kapitola 10.6 Komunistická jednota ve východní Evropě obsahuje odstavce učiva o Polsku, Maďarsku a Československu. Dalším příkladem je kapitola 5.5 Mnichovská dohoda a počátek války, kde se zaměřuje učivo na Hitlerovy požadavky a Československo je využito pro doplnění historických souvislostí.

Otázka 2 zaměřená na důležité letopočty byla ohodnocena třemi body. Nejvíce dat nalezneme v učebnici v souvislosti s Československem. Konkrétně se jedná o roky 1938 a Mnichovskou dohodu. Rok 1939 a obsazení zbytku Československa. Nástup komunistické strany k moci v roce 1948. Následuje rok 1968 a Pražské jaro. Dalšími letopočty jsou podepsání Charty 77 v roce 1977 a následně 17.11. 1989 a pád komunistického režimu. Učivo o Polsku obsahuje 4 důležité letopočty. Rok 1939 a invazi nacistického Německa na Polské území, rok 1956 spojený s protesty proti komunistickému režimu, rok 1981 a potlačení nepokojů vyvolaných s rostoucí prestiží hnutí Solidarita a roky 1988 až 1989 zaměřené na pád komunistického režimu. Nejméně letopočtů, a to konkrétně rok 1956, 1987, 1988 a rok 1990. První zmíněný je spojen

s Maďarským povstáním, roky 1987, 1988 a 1990 se zaměřují na postupný pád komunistického režimu v zemi.

Otázka 3 byla ohodnocena jedním bodem. V učebnici se vyskytují důležité události v historii vybraných zemí. Navíc je tato učebnice zaměřená i na rozpad Rakousko-Uherska. Obsahuje proto i důležité události spojené s touto říší. Žádná z předchozích učebnic toto učivo neobsahovala. V učebnici se dozvídáme o mnohonárodnostním složení Rakouska-Uherska a krizí na Balkáně. Blíže je popsán atentát na Františka Ferdinanda společně s příčinami války. Následně se učivo zaměřuje na východní frontu a neúspěchy Rakousko-Uherské armády. Učivo je zakončeno rozpadem říše a vytvořením nových samostatných států. Dalším v pořadí je učivo o Československu. V učebnici se vyskytuje učivo zaměřeno na politiku appeasementu a Mnichovská dohoda. Dále je stručně popsán začátek okupace Československa a následně Sametová revoluce. Učivo o Polsku je uvedeno v souvislosti s paktem Hitlera a Stalina a obsazením Polska. Dalším učivem je hnutí Solidarita a nepokoje v zemi potlačené po vyhlášení stanného práva. Maďarsku se věnuje učivo o ekonomické krizi po první světové válce a dění v roce 1956. V učebnici je až na sametovou revoluci, které je věnován krátký odstavec, vynecháno učivo o rozpadu komunistických režimů.

Otázka 4 přinesla učebnici tři body. Rakousko-Uhersko je zastoupeno osobnostmi císaře Františka Josefa I. a jeho syna Františka Ferdinanda. Dlouhý výčet jmen je obsažen v učivu o Československu. Jednotlivé osobnosti jsou Emil Hácha, Edvard Beneš, Klement Gottwald, Jan Masaryk, Alexandr Dubček, Gustav Husák, Miloš Jakeš a Václav Havel. Učivo o osobnostech Československa není obsáhlé, jedná se zejména o uvedení funkce. Polští zástupci jsou Wladyslaw Gomulka, Wojciech Jaruzelski, Lech Walesa a Tadeusz Mazowiecki. Opět se jedná o zmínky osobností v souvislosti s rolí ve státě nebo v souvisejících událostech. Maďarské historické osobnosti v učebnici jsou Mátyás Rákosi, Imre Nagy, Józef Mindszenty, János Kádár a Jozef Antal. Představitelé jsou v učebnici zmíněni stejným způsobem jako u předchozích zemí.

Otázka 5 a 6 byla ohodnocena třemi body, v součtu tedy šesti body. V učebnici je učivo zaměřeno na politické situace i hospodářské stavy jednotlivých zemí. Je to zejména proto, že v učebnici je obsaženo velké množství ekonomických témat.

Na této učebnici jde již od prvního pohledu poznat, že se jedná o starší typ. Svým vzhledem a formou výkladu připomíná historickou knihu. Velkým nedostatkem knihy je přehlednější formátování a rozložení stránek. Důležité je zmínit i absenci barevných materiálů s nedostatkem poutavých úloh pro žáky. Učebnice proto velice zaostává ve

formálních a textových náležitostech za ostatními učebnicemi uvedenými v této práci. Na druhé straně obsahová stránka učebnice je na dobré úrovni. Ačkoliv je učivo o zvolených zemích velice stručné, obsahuje velké množství osobností a letopočtů. Učivo o zvolených zemích je v učebnici ovšem nepřehledné a vyžaduje pečlivý rozbor textů.

5.5 Učebnice 5

Název: AQA GCSE History: Understanding Modern World

Autor: David Ferriby, Ben Wash a Dave Martin

Nakladatelství: Hodder Education

Rok vydání: 2016

Země vydání: Velká Británie

Tabulka č. 11: Vyhodnocení učebnice 5

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0
2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBTÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část.	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0
2. Odpovídají poznatky v učebnici současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe?	ano	x	ne
	6	x	0
IV. KATEGORIE: MOTIVAČNÍ CHARAKTERISTIKY	MAX. 10		
1. Je učivo v učebnici vztažené k praxi (příklady, situace ze života, význam poznatků a dovedností pro praxi apod.)?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Jsou výběr učiva v učebnici a úlohy a otázky pro žáky zajímavé?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
	ano	část.	ne

3. Jsou v učebnici užívány grafické prostředky k řízení pozornosti (grafické odlišení různých typů učiva, přehledné členění textu, zdůraznění klíčových pojmů a definic aj.)?	3	1,5	0
V. KATEGORIE: ŘÍZENÍ UČENÍ	MAX. 10		
1. Vyžadují úlohy také řešení problémů, objevování, tvořivou činnost apod. a ne jen reprodukci učiva?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Vedou texty v učebnici k uvažování, kritickému myšlení, hodnocení apod.?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Poskytuje učebnice dostatek možností k procvičování, upevňování a opakování učiva?	ano	část.	ne
	2	1	0
4. Obsahují texty a úlohy podněty k samostatné práci a skupinové činnosti žáků?	ano	část.	ne
	2	1	0
VI. KATEGORIE: OBRAZOVÝ MATERIÁL	MAX. 10		
1. Jsou ilustrace, tabulky, schémata, mapky a grafy v učebnici jasné a smysluplné?	ano	část.	ne
	4	2	0
2. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který pomáhá žákům porozumět učivu (objasňuje text, ilustruje text, nahrazuje výklad názornější formou apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
3. Obsahuje učebnice dostatek obrazového materiálu, který je pro žáky přitažlivý?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VII. KATEGORIE: SHODA S KURIKULÁRNÍMI DOKUMENTY	MAX. 8		
1. Je výběr učiva v učebnici v souladu s kurikulárními dokumenty (učební plán, osnovy, vzdělávací program apod.)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou cíle výuky v zásadě dosažitelné prostřednictvím studia textů a vypracování učebních úloh prezentovaných v učebnici?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
VIII. KATEGORIE: CENA (DOSTUPNOST UČEBNICE)	MAX. 8		
1. Je cena učebnice přiměřená (vzhledem k cenám jiných učebnic na trhu)?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je cena doplňkových materiálů k učebnici (např. pracovního sešitu, příručky pro učitele, kazet, počítačových programů atd.) dostupná?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
IX. KATEGORIE: ERGONOMICKÉ A TYPOGRAFICKÉ VLASTNOSTI	MAX. 8		
1. Jsou druh a velikost písma v učebnici přiměřené?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Je vazba učebnice trvalá a odolná a papír kvalitní?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
X. KATEGORIE: DOPLŇKOVÉ TEXTY A MATERIÁLY	MAX. 6		
1. Jsou k dispozici doplňující didaktické prostředky (jako videokazety, audiokazety, sbírky úloh, materiál ke hrám, nástěnné mapy, počítačové programy, modely, sady pro pokusy apod.) vztahující se k učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0

2. Vydalo nakladatelství také pracovní sešit (knihu) pro žáky k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
3. Je k dispozici příručka pro učitele k dané učebnici?	ano	x	ne
	2	x	0
XI. KATEGORIE: DIFERENCIACE UČIVA A ÚLOH	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice rozšiřující učivo a úlohy pro nadané žáky?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Obsahuje učebnice odlišné úlohy z hlediska obtížnosti (pro průměrné i podprůměrné žáky)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE	MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
2. Prezentuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA	MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne
	1	0,5	0
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne
	1	0,5	0

Zdroj: MAŇÁK, J. KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*, 2007, s. 35-38.

Učebnice 5 je poslední učebnicí na které je analýza provedena. Na základě hodnocení podle první hodnotící tabulky získala 100,5 bodů ze 112 možných. Následuje podrobný rozbor jednotlivých kategorií.

I. Kategorie byla ohodnocena 12 body. Učebnice má jasnou a přehlednou strukturu, ve které se dá snadno orientovat. Na začátku učebnice je dostupný obsah, který dělí učebnici nejprve chronologicky podle dějin, počínaje rokem 1840 a končí rokem 1975. V druhé části je učivo zaměřeno na podrobnější studium problematických období jako je první světová válka, druhá světová válka a studená válka. Učebnice je dále rozdělena na hlavní kapitoly a podkapitoly. Logická struktura textů je jasná a přehledná. Pojmy jsou logicky řazeny za sebou. Učebnice také obsahuje návod, jak s textem a jednotlivými úlohami pracovat.

II. Kategorie získala učebnici 12 bodů. Veškeré otázky a úkoly v učebnici jsou jasné a srozumitelné. Výklad učiva je soustředěn do několika různých typů rozdělených

graficky. Věty nejsou příliš dlouhé a text je přehledně členěný. Učebnice disponuje přiměřeným počtem pojmů, které jsou uzpůsobeny úrovni chápání žáků.

III. Kategorie je rovněž ohodnocena maximálním počtem bodů. Veškeré historické údaje jsou přesné a odpovídají současnému stavu vědy, kultury a společenské praxe. Učebnice je kontrolována společností AQA a učivo je vytvořeno tak, aby splňovalo podmínky pro přípravu na zkoušky GCSE.

IV. Kategorie: Motivační charakteristiky byla ohodnocena 10 body z 12 možných. Učivo vychází ze skutečných událostí a k výkladu využívá dobové zdroje, jako jsou fotografie nebo texty. Veškeré učivo je koncipováno tak, aby žáci mohli vědomosti aplikovat do praxe pomocí úkolů a aktivit. Úkoly v učebnici jsou různorodé a pravidelně se střídají. Aktivity a úkoly jsou atraktivní pro žáky. V učebnici nalezneme 4 druhy úkolů. Jedním druhem je aplikace vědomostí, druhým zamýšlení se nad problémem a argumentace, analýza zdrojů a posledním typem je vyjadřování vlastních názorů. Učebnice disponuje velkým množstvím grafických prostředků k řízení učiva. Učivo je barevně členěno do kategorií na aktivity, zdroje, klíčové pojmy, shrnutí, diagramy a rozšiřující fakta k učivu a profily osobností. Rozvržení stránek je pečlivě navrženo a rozděleno tak, aby se na stránkách dalo snadno orientovat.

V. Kategorie: Řízení učení. Jak již bylo výše zmíněno v učebnici se střídají různé typy úloh, které se nesoustředí pouze na reprodukci a aplikaci učiva, ale vyžadují od žáků zamýšlení se nad problémem, tvorbu vlastních argumentů, anebo práci s textem. Tím se u žáků rozvíjí i schopnost kritického myšlení. Takovou aktivitou je například čtení úryvku o atentátu na Františka Ferdinanda a následné zamýšlení nad textem. Žáci musí na základě textu vytvořit přehled důležitých momentů a činů, které by mohly zabránit atentátu, kdyby byly provedeny jinak. Jediným nedostatkem v učebnici jsou úlohy a aktivity zaměřené na skupinovou práci. Žádné úlohy specificky pro skupinovou práci zde nejsou, lze ji docílit jedine skupinovou diskusí a argumentací. Proto v této kategorii získala učebnice devět bodů z 10 možných.

VI. Kategorie: Obrazový materiál je ohodnocena 8,5 body. Veškeré využitě obrazové materiály jsou jasné přehledné a doplňují graficky učivo. Jsou zde k dispozici mapy, fotografie, obrázky a tabulky. Jejich množství je dostatečné, až na dobové fotografie vztahující se k učivu o vybraných zemích, tedy Československu, Polsku, Maďarsku a Rakousko-Uhersku.

VII. *Kategorie: Shoda s kurikulárními dokumenty.* Veškeré učivo je odborně správně a je schváleno společností AQA. Učebnice je navržena jako podkladový výukový materiál ke zkouškám GCSE. Cíle výuky jsou dosažitelné pomocí úloh v učebnici.

VIII. *Kategorie: Cena (dostupnost učebnic).* V porovnání s ostatními učebnicemi patří cena učebnice k těm vyšším. Částka se pohybuje v rozmezí 850-1000 Kč. Velkým plusem je však dostupnost veškerých bonusových materiálů online za roční poplatek 6 liber. Učebnice proto v této kategorii získala 5,5 bodu z osmi možných.

IX. *Kategorie: Ergonomické a typografické vlastnosti.* Učebnice má papírovou vazbu, text v ní je jasně čitelný a přehledný. Učebnice je tedy ohodnocena osmi body.

X. *Kategorie: Doplnkové texty a materiály.* Učebnice disponuje velkým množstvím nejrůznějších materiálů jak k výuce, tak k dalšímu procvičování pro žáky. Veškeré materiály jsou dostupné na stránkách nakladatele. Jde o tzv. *Dynamic learning*. Učebnice má k dispozici pracovní sešit i příručku pro učitele, proto učebnice získala 6 bodů.

XI. *Kategorie: Diferenciace učiva a úloh.* V učebnici není učivo členěno podle náročnosti. Obtížnost je jednotná. V učebnici nejsou úlohy pro nadané nebo naopak podprůměrné žáky. Učebnice je proto ohodnocena nula body.

XII. *Kategorie: Hodnoty a postoje.* V této kategorii získala učebnice šest bodů. Žáci se v učebnici seznamují se světovými válkami a totalitními režimy. Jsou tak rozvíjeni jejich mravní normy s důrazem na demokratické cítění a lidská práva.

XIII. *Kategorie: Zpracování učiva.* V této poslední kategorii získala učebnice dva body ze čtyř možných. Učivo se nevztahuje k jiným oborům. Vybrané učivo je konstruováno kolem několika základních pojmů, ty však co se týče zemí Československa, Polska, Maďarska a Rakousko-Uherska nejsou příliš do hloubky. Poznatky jsou prezentovány z několika pohledů pouze z hlediska historických zemí, nikoliv autorů. V učebnici je vysvětleno pouze proč je nutné se učivo učit vzhledem ke zkouškám GCSE.

Tabulka č. 12: Vyhodnocení obsahu učebnice 5

Otázka	Maximální počet bodů 18		
1. Jsou jednotlivé země střední a východní Evropy v učebnici zachyceny samostatně?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
2. Obsahuje látka v učebnici letopočty a data?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
3. Obsahuje látka v učebnici významné události?	Ano	Část. ano	Ne
	3	1	0
4. Obsahuje látka v učebnici významné osobnosti?	Ano	Část. ano	Ne

	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
5. Obsahuje látka v politickou situaci v zemi?	3	1	0
	Ano	Část. ano	Ne
6. Obsahuje látka v učebnici hospodářskou situaci země?	3	1	0

Zdroj: Vlastní tabulka.

Učebnice na základě druhé hodnotící tabulky získala šest bodů z 18 možných. Učivo o jednotlivých zemích je příliš stručné a chybí velké množství důležitého učiva.

Otázka 1 byla ohodnocena jedním bodem. Samostatné kapitoly se věnují pouze Rakousko-Uhersku, Maďarskému povstání a Pražskému jaru. V učebnici je sice také kapitola o Sudetské krizi, nicméně se nezaměřuje na Československo, ale na vztahy západních velmocí s nacistickým Německem.

Otázka 2 byla taktéž ohodnocena jedním bodem. Učebnice neposkytuje noho důležitých letopočtů. Z učiva o Rakousko-Uhersku je to rok 1908 a Bosenská krize, rok 1914 atentát na Františka Ferdinanda a začátek války a posledním datem je rok 1918. K Československu se v učebnici vztahuje nejvíce dat. Konkrétně jde o rok 1938 a o Mnichovskou dohodu, následuje rok 1939 a invaze nacistických vojsk. Dále roky 1946 a 1948 spojené s volbami a nástupem komunistického režimu. Posledním rokem je rok 1968 a Pražské jaro. Polsku je vyhrazen pouze rok 1947 a s ním počátek komunistického režimu. Maďarsko má vymezeny dva letopočty a to rok 1947 a počátek komunistické vlády a následně protesty v roce 1956.

Otázka 3 a významné události byla ohodnocena jedním bodem. Největší prostor byl v učebnici poskytnut Rakousko-Uhersku a Československu. O Rakousko-Uhersku je zde učivo shrnující mnohonárodnostní složení a Bosenskou krizi. Dále atentát a počátek války. Poslední zmínkou je rozpad říše. Československo je vyobrazeno ve vztahu k Sudetské krizi a Mnichovské dohodě. Následuje obsazení zbytku Československa. Poté je časový skok k reformám Alexandra Dubčeka a Pražskému jaru. Polsko je zachyceno pouze v souvislostech Nacisticko-Sovětského paktu a následného poválečného komunismu v zemi. Učivo věnující se Maďarsku se vztahuje k reformám Imre Nagyho a v širších souvislostech vztahů mezi Sovětským svazem a západem.

Otázka 4 zaměřená na významné osobnosti byla ohodnocena jedním bodem. Rakousko-Uhersko obsahuje jméno Františka Ferdinanda, jeho ženy Sofie a atentátníky Gavrila Principa a Nedeljka Cabrinovice. O všech těchto osobnostech je v učebnici použit úryvek textu popisující atentát v Sarajevu. Učivo o Československu obsahuje jména Edvarda Beneše a Alexandra Dubčeka. V učivu o Polsku figuruje pouze Wladyslaw

Gomulka. V učivu o Maďarsku se dozvídáme o Imre Nagym, Mátyási Rákosim a posledním jménem je Ernő Gerő. O všech těchto osobnostech je v učebnici zmíněno v souvislosti s jejich funkcí. Učebnice neobsahuje žádné bližší informace o jejich životě.

Otázka 5 a *Otázka 6* jsou dohromady ohodnoceny dvěma body. V učebnici se vyskytují zmínky o politické situaci v zemi a pak i velice stručné zmínky o hospodářství a ekonomice.

Učebnice má podobnou strukturu jako *Učebnice 3*. Učivo vychází častokrát ze stejných zdrojů a učebnice má podobně formulované věty. Nicméně v porovnání s ostatními učebnicemi je obsahově velice stručná a není obsažena většina témat, které byly stanoveny v teoretickém podkladu diplomové práce. Její klady jsou zejména v aktivitách a přehledné struktuře.

6 SHRNU TÍ ANALÝZY

V této kapitole jsou porovnány všechny analyzované učebnice a je vytvořeno závěrečné shrnutí všech důležitých poznatků. Podle kritérií stanovených v metodice analýzy se jako vhodné ukázaly celkem čtyři učebnice. Konkrétně se jedná o *učebnici 1, 2, 3 a 5*. Naproti tomu *učebnice 4* nesplnila potřebný počet bodů v prvních třech kategoriích. Nežískala potřebný počet bodů ani ve XII. Kategorii. Učebnice nežískala ani potřebný počet bodů celkově. Jednalo se zároveň také o nejstarší učebnici z roku 1997. Prokázalo se tedy, že je učebnice za potřebí aktualizovat podle současných potřeb. Nejlépe hodnocenou učebnicí podle kritérií v první hodnotící tabulce se stala *učebnice 3* se 102 body. *Učebnice 1, 2, 3 a 5* jsou tvořené s jasnou a přehlednou strukturou. Klíčovým znakem je rozdělení učiva do několika kategorií, které se v textu rozlišují pomocí barev. Jednalo se nejčastěji o profily osobností, klíčová fakta, dobové zdroje a aktivity. Pro usnadnění práce byly vždy na začátku učebnice poskytnuty tipy, jak s jednotlivými částmi učiva pracovat.

Z těchto čtyř učebnic se pak na základě analýzy učiva ukázaly jako nejvhodnější *učebnice 1 a 3*. Zejména *učebnice 1* je po obsahové stránce velice kvalitně vybavena. Je však nutno upozornit, že celá učebnice se zaměřuje na období v letech 1945-1991. Je v ní proto prostor věnovat se podrobněji jednotlivým zemím. Naproti tomu *učebnice 2*, která se také zaměřovala na kratší časový úsek v rozmezí let 1918-1939, však nedosahovala takové kvality ve zpracování obsahu a získala v hodnocení nejmenší počet bodů. Rozsah učebnice tak není pro kvalitu obsahu klíčový. Pokud se zaměříme na učivo vyskytující se v učebnicích, můžeme spatřit jistou shodu. Československu se věnuje učivo: Sudetská krize a Mnichovské dohoda, nacistické invaze, Pražské jaro a Sametová revoluce. Z Polských dějin je to učivo: začátek druhé světové války, dění v roce 1956 a Hnutí Solidarita. Z Maďarských ději se jedná pouze o učivo spojené s událostmi roku 1956. V *učebnicích 4 a 5* se také objevují informace o Rakousko-Uhersku. Jedná se o: mnohonárodnostní dělení a atentát na Františka Ferdinanda.

Učivo o daných zemích se soustředí okolo tří základních problematik. První jsou příčiny druhé světové války, následuje krize komunistického režimu a opozice v jednotlivých zemích a posledním obdobím je pád komunistických režimů. Mimo tuto problematiku nenalezneme o vybraných zemích téměř žádné informace. Zajímavé je zaměřit se na množství učiva, které je jednotlivým zemím v učebnicích věnováno. Nejvíce prostoru a učiva se zaměřuje na dění v Československu. Na druhém místě následuje Polsko. Další v pořadí je Maďarsko a nejméně učiva je věnováno Rakousko-Uhersku. Důležité je také zmínit, že ve většině případů je učivo o zvolených zemích

využito jako prostředek pro vysvětlení vztahů mezi západem a Sovětským svazem nebo Německem. *Učebnice 1* však věnuje jednotlivým zemím dostatek prostoru samostatně a doplňuje učivo o profily významných osobností.

Velice silnou stránkou učebnic jsou aktivity a úkoly doplňující text v učebnicích. Ty se nejčastěji dělily na:

- Analýza a hodnocení zdrojů
- Vlastní argumentace problematiky
- Zamýšlení se na problematikou
- Aplikace učiva

Učebnice 1 obsahovala aktivity zaměřené i na výtvarnou a kreativní činnost jako je tvorba bannerů a plakátů. Nejprínosnější jsou však z hlediska aktivit učebnice nakladatelství *Hodder Education* s přístupem k tzv. *Dynamic learning*. Jedná se o online předplatné, které zpřístupní bonusové materiály jako jsou další aktivity, cvičné testy a prezentace. Z tohoto nakladatelství je *učebnice 2, 3 a 5*. Nejvhodnějším kandidátem pro zapojení výuky je *učebnice 3*. Pokud bychom tedy *učebnice 1 a 3* navzájem porovnali, tak první z nich nabízí řadu zajímavých a kreativních aktivit. Mezi tyto aktivity patří:

- Tvorba plakátu zobrazujícího vztahy západních a východních zemí.
- Tvorba banneru, který mohli využívat obyvatelé Maďarska při protestech v roce 1956.
- Tvorba plakátu ilustrujícího akční program z roku 1968.
- Tvorba Vennova diagramu mapujícího dění v roce 1989 v Československu a východní částí Německa nebo jiných zemí z východního bloku.

V učebnici jsou také obsaženy aktivity zaměřující se na pocity žáků. Mezi ně patří reakce na dobové fotografie. Tyto aktivity jsou:

- Žáci musí na internetu najít vhodnou fotku z událostí roku 1968, která podle nich nejlépe shrnuje atmosféru a pocity občanů v Československu.
- Na základě fotografie musí žáci popsat jaké vztahy měli čeští občané s vojáky Varšavské smlouvy po jejich příjezdu do země.

V *učebnici 3* nalezneme aktivity a úkoly vhodné pro aplikaci učiva. Patří mezi ně například:

- Tabulky zaměřené na porovnávání situací v jednotlivých zemích např. Československo a Maďarsko a nespokojenost s komunistickým režimem.
- Politika appeasementu vztažená k Mnichovské dohodě a jejím důsledkům.

Společným znakem jsou aktivity zaměřené na rozbor dobových textů. Mezi nimi figurují texty jako:

- Prohlášení Amerického prezidenta D. D. Eisenhowera směrem k povstání v Maďarsku v roce 1956.
- Prohlášení komunistické strany Československa k občanům kvůli nepokojům v roce 1968.
- Novinový článek o setkání L. Walesy a W. Jaruzielskeho.
- Prohlášení W. Churchilla k Mnichovské dohodě.
- Text Jiřího Rumla o komunismu.
- Text Maďarského studenta k rostoucí nespokojenosti.
- Část proslovu Ludvíka Vaculíka.
- Text Polských komunistů o situaci v zemi při rostoucí vlně nespokojenosti s režimem.

Velkou nevýhodou všech učebnic je cena. V porovnání s českými učebnicemi je cena mnohonásobně vyšší. Z tohoto důvodu je učebnice vhodná spíše jen pro učitele a ti z ní mohou čerpat učivo a tvořit z něj například prezentace, pracovní listy nebo listy kopírovat.

Jako vhodné učebnice splňující potřebná kritéria pro využitelnost ve výuce jsou na základě hodnocení *učebnice 1 a 3*. *Učebnice 1* má dobrou rovnováhu mezi pedagogicko-psychologickými vlastnostmi a samotným obsahem. *Učebnice 3* je naproti tomu nejlépe vybavena z hlediska pedagogicko-psychologických vlastností, ale obsah učiva není na takové úrovni jako v *učebnici 1*. Tyto dvě učebnice mohou učitelům poskytnout zajímavé materiály pro doplnění výuky dějepisu nebo společenských věd na školách v České republice, nicméně jako hlavní zdroj informací a učiva pro žáky nejsou vhodné.

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce bylo 20. století ve střední a východní Evropě a analýza jeho zachycení v anglických učebnicích. Učebnice jsou stěžejní pomůckou v pedagogickém procesu, a právě proto se diplomová práce zaměřovala na jejich analýzu. Primárním cílem práce bylo určit, zda jsou učebnice vhodné pro zapojení do výuky na školách v České republice pomocí obsahové analýzy učebnic. Sekundárním cílem bylo vytvoření hodnocení jednotlivých učebnic a poskytnout tak možnou alternativu využitelnou jako zdroj pro výuku v hodinách historie nebo základů společenských věd. K dosažení bylo nutné odpovědět na tyto výzkumné otázky: 1) *V jaké míře je zachyceno 20. století ve střední a východní Evropě v anglických učebnicích?* 2) *Disponují anglické učebnice dostatečným množstvím didaktických prostředků?* 3) *Jsou učebnice vhodné pro výuku po pedagogicko-psychologické stránce?* 4) *Jsou učebnice vhodné pro výuku po obsahové stránce?*

První kapitola se věnovala pojetí výuky společenských věd ve Velké Británii. Klíčovým rozdílem s pojetím v České republice je absence samostatného předmětu společenských věd ve školách. Místo toho jsou společenské vědy ve Velké Británii vnímány jako soubor několika vědních oblastí, do kterých patří např. historie, umění, ekonomie, filozofie nebo geografie. Součástí této kapitoly bylo také přiblížení vzdělávacího systému ve Velké Británii. Pro diplomovou práci bylo stěžejní sekundární vzdělávání, které probíhá mezi 11-16 rokem života a je zakončené zkouškou GCSE. Součástí vzdělávání jsou také školy. Tato fáze vzdělávání je přirovnatelná ke středoškolskému v českém edukačním prostředí. Proto bylo v rámci první podkapitoly vymezeno několik druhů škol typických pro Velkou Británii. Patří mezi ně například *grammar schools* a *comprehensive schools*. Veřejné školy ve Velké Británii musí svou výukou vycházet z kurikulárních dokumentů. Proto jsou v rámci první kapitoly popsány kurikulární dokumenty ve Velké Británii. Klíčovým pro diplomovou práci je kurikulární dokument zaměřený na vzdělávání ve věku od 11 do 14 a poté od 14 do 16 let. V tomto dokumentu jsou popsány základní charakteristiky jednotlivých předmětů, jejich cíle a požadavky na žáky.

V druhé kapitole se diplomová práce zabývala pojmem učebnice a jeho definicí. Z definic uvedených autorů vyšlo najevo, že učebnice je prostředek pro zprostředkování kurikula. Druhou definicí je učebnice jako didaktická pomůcka ve vzdělávacím procesu. Součástí druhé kapitoly je také rozdělení učebnic podle druhů. Ty jsou například cvičebnice, čítanky, sbírky nebo didaktické příručky. Jelikož je učebnice prostředkem pro

vzdělávání nejen žáka, ale i učitele jsou v této kapitole popsány možnosti využití učebnic ve výuce. Žákům učebnice slouží jako primární zdroj informací a prostředek pro nabývání nových dovedností, vytváření postojů a hodnot. Pro učitele je učebnice prostředkem plánování výuky a metodicko-didaktickým podkladem.

Ve třetí kapitole diplomové práci bylo vymezeno klíčové učivo pro následnou analýzu učebnic. Učivo bylo zaměřeno na Rakousko-Uhersko, Československo v období první republiky, v letech 1939-1945 a poté v období socialismu. Dále zde bylo obsaženo i Polsko a jeho vývoj v letech 1900-1918, následován meziválečným obdobím, na které navazuje časový úsek v letech 1939-1945. Posledním obdobím byl socialismus a jeho pád. Další zemí je Maďarsko. Podobně jako země předchozí bylo učivo rozděleno na tři části. První částí byl vznik samostatného Maďarska, následně období v letech 1939-1945 a také vztah Maďarska se Sovětským svazem.

Ve čtvrté kapitole byly popsány cíle práce a metodika analýzy. Důležitou součástí této kapitoly je popis výzkumného vzorku. Ten tvořilo pět učebnic certifikovaných a schválených jako výukové materiály pro zkoušky GCSE. Na analytickou část navazují kapitoly pět a šest. V páté kapitole je provedena analýza učebnic na základě hodnotících kritérií a v kapitole šest jsou jednotlivé učebnice navzájem porovnány a vyhodnoceny.

V učebnicích se nejčastěji objevovala následující období dějin. Pro Československo se jednalo o Sudetskou krizi a následnou nacistickou invazi. Dále také Pražské jaro a Sametová revoluce. Nejčastější učivo věnované Polsku bylo: počátek druhé světové války, nepokoje v roce 1956 a hnutí Solidarita. Učivo o Maďarsku pak pojednávalo zejména o nepokojích v roce 1956.

Výsledkem analýzy jsou následující informace. Celkem čtyři učebnice z pěti splnily podmínky hodnotících kritérií zaměřujících se na didaktické prostředky a pedagogicko – psychologické vlastnosti. Jednalo se o *učebnice 1,2,3 a 5*. Z těchto učebnic byly následně vybrány dvě s nejlépe zachyceným věcným obsahem. Do této oblasti byla zařazena politická a hospodářská situace zemí, významné události a osobnosti, letopočty a také způsob zachycení učiva. Jako vhodné pro využití ve výuce byly zvoleny *učebnice 1 a 3*. Největší možný přínos pro výuku je spatřován v didaktické vybavenosti učebnic. V učebnicích je obsaženo velké množství zajímavých aktivit a úkolů, které mohou učitelé využít ve svých hodinách. Častou formou aktivit v těchto učebnicích byla analýza dobových textů a projevů a následné zhodnocování a argumentace problematiky. Slabou stránkou je pak samotný obsah. Učebnice jsou konstruovány tak, že se zaměřují pouze na specifické problematiky daného období,

a neobsahují tak ucelený přehled všech událostí 20. století. Další velkou nevýhodou je pak cenová dostupnost. V porovnání s českými učebnicemi je cena těchto zahraničních učebnic mnohonásobně vyšší. *Učebnice 1 a 3* je tedy možné zapojit do výuky zejména jako zdroj didaktických materiálů a aktivit. Navíc je k učebnicím vytvořeno velké množství doplňujících materiálů dostupných na stránkách nakladatelství.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

KURELOVÁ, Milena. *Pedagogika II*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1993. ISBN 80-7042-068-5.

LABISCHOVÁ, Denisa. in PRŮCHA, Jan. BENEŠ, Zdeněk a GRACOVÁ, Blažena. *Vybraná didaktická média a jejich místo ve výuce dějepisu. Sondy a analýzy. Učebnice dějepisu – teorie a multikulturní aspekty edukačního média*. 1. vyd. Praha: MŠMT, 2009. ISBN 978-80-211-0570-6.

LINDSTON in PRŮCHA Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.

MAŇÁK, Josef a KLAPKO, Dušan. ed. *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido. Pedagogický výzkum v teorii a praxi., 2006. ISBN 80-7315-124-3.

MAŇÁK, Josef a KNECHT, Petr. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. 2007, Ed. ISBN 978-80-7315-148-5.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.

SIKOROVÁ in MAŇÁK, Josef. KNECHT, Petr. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. 2007, Ed. ISBN 978-80-7315-148-5.

ZUJEV in PRŮCHA. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

AQA, About us. AQA – education charity providing GCSEs, A-levels and support [online]. [cit. 02.04.2023]. Dostupné z: <https://www.aqa.org.uk/about-us>.

British Council. What is the Difference Between State Schools & Private Schools? [online]. [cit. 16.03. 2023]. Dostupné z: https://www.britishcouncil.hk/en/stateschools_priavteschools.

CLARK, Tom. *What is Social Science?* [online]. YouTube. [Video]. Sheffield Methods Institute, 2015. [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=b-g3dYJ2RSw&t=23s>.

Encyclopedia Britannica. Czechoslovak history. [online]. Encyklopedie Britannica 2016. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Czechoslovak-history>.

Encyclopedia Britannica. History of Poland. [online]. Encyklopedie Britannica 2023. [cit. 17.03. 2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Poland/History>.

Encyclopedia Britannica. Austria-Hungary, 1867-1918. [online]. Encyklopedie Britannica, 2023. [cit. 17.03.2023.] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Austria-Hungary>.

National Council for the Social Studies, [online]. [cit. 13.03.2023] Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/about>.

Northern Ireland government, GCSES. [online]. Northern Ireland. [cit. 10.02. 2023]. Dostupné z: <https://www.nidirect.gov.uk/articles/gcses#toc-0>.

MAHR, Nathan. *Iceberg Model in Systems Thinking Overview and Examples.* [online]. Study.com 2022. [cit. 01. 04. 2023]. Dostupné z: <https://study.com/learn/lesson/iceberg-model-systems-thinking-overview-analysis-examples.html>

MURRAY, D. C. *Encyclopedia Britannica vs. Wikipedia.* [online] The College of New Jersey, 2009. [cit. 13.03. 2023]. Dostupné z: <https://libguides.tcnj.edu/english/wiki>.

RICHARDSON, Hannah. *Grammar schools: What are they and why are they controversial?* [online]. BBC News, 2016. [cit. 16.03.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/education-34538222>.

RVP G, Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia. [online]. edu.cz - Jednotný metodický portál MŠMT, 2022. [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>.

SAXE, David. Warren. *On the Alleged Demise of Social Studies: The Eclectic Curriculum in Times of Standardization – A Historical Sketch.* [online] U.S. Department of Education, 2004. [cit. 14.03. 2023]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=EJ718721>.

The national curriculum in England Key stages 3 and 4 framework document. [online]. Department for Education UK, 2014. [cit 17.03.2023]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840002/Secondary_national_curriculum_corrected_PDF.pdf.

United Kingdom Government, Education system in the UK. [online]. [cit. 02. 04.2023]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/219167/v01-2012ukes.pdf.

United Kingdom Government, Education system in the UK. [online]. [cit. 14.03.2023]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/219167/v01-2012ukes.pdf.

University of Stirling. Social Studies. [online]. [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.stir.ac.uk/subjects/social-studies/>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Hodnotící kritéria pro učebnice

Tabulka č. 2: Hodnotící kritéria pro obsah učiva

Tabulka č. 3: Vyhodnocení učebnice 1

Tabulka č. 4: Vyhodnocení obsahu učebnice 1

Tabulka č. 5: Vyhodnocení učebnice 2

Tabulka č. 6: Vyhodnocení obsahu učebnice 2

Tabulka č. 7: Vyhodnocení učebnice 3

Tabulka č. 8: Vyhodnocení obsahu učebnice 3

Tabulka č. 9: Vyhodnocení učebnice 4

Tabulka č. 10: Vyhodnocení obsahu učebnice 4

Tabulka č. 11: Vyhodnocení učebnice 5

Tabulka č. 12: Vyhodnocení obsahu učebnice 5

SEZNAM ZKRATEK

apod. a podobně

atd. a tak dále

č. číslo

GCSE General Certificate of Secondary Education

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSN Organizace spojených národů

RVP Rámcový vzdělávací program

s. strana

SSSR Svaz sovětských socialistických republik

tzn. to znamená

ANGLICKO-ČESKÝ SLOVNÍK POJMŮ

Citizenship – Výchova k občanství.

Commonwealth – Společenství bývalých teritorií Velké Británie.

Comprehensive schools – Všeobecné střední školy.

Early years – Raná léta vzdělávání mezi 3 až 4 lety života.

Further education – Další vzdělávání.

General Certificate of Secondary Education – Certifikát, který získají žáci po složení zkoušek na konci sekundárního vzdělávání. Ekvivalentem je maturitní zkouška.

Grammar schools – Doslovný překlad nelze provést. Českým ekvivalentem jsou gymnázia.

Higher education – Vyšší vzdělávání.

Iceberg questions – Kladení otázek pomocí metody ledovce.

Independent schools – Nezávislé školy.

Key stages – Klíčová stádia vzdělávání.

Primary education – Primární vzdělávání.

Secondary education – Sekundární vzdělávání, odpovídající středoškolskému.

Social sciences – Společenské vědy. Obsahuje vědní obory jako je geografie, historie, ekonomie, politické vědy a antropologie.

Social studies – Doslovný překlad je sociologie. Oblast vzdělávání zaměřena na pochopení lidské společnosti.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Adam Polách
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	20. století ve střední a východní Evropě a analýza jeho zachycení v anglických učebnicích
Název v angličtině:	20 th century in Central and Eastern Europe and its analysis in English textbooks
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá tématem 20. století ve střední a východní Evropě a analýzou jeho zachycení v anglických učebnicích. V diplomové práci je provedena analýza učebnic s cílem určit, jestli jsou vhodné pro výuku daného tématu. Analýza se skládá ze dvou částí. První je analýza pedagogicko-psychologických vlastností a následuje analýza věcného obsahu. Tyto analýzy jsou provedeny na základě hodnotících tabulek a každá z nich obsahuje i slovní rozbor.
Klíčová slova:	20. století, střední a východní Evropa, analýza, učebnice, dějepis, společenské vědy, učitel
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with the topic of the 20 th century in Central and Eastern Europe and the analysis of its depiction in English textbooks. The thesis analyses the textbooks to determine whether they are suitable for teaching the selected topic. The analysis consists of two parts. He first is an analysis of pedagogical and psychological features, followed by an analysis of the content of the curriculum. These analyses are based on evaluation tables and each of them includes also verbal analysis.
Klíčová slova v angličtině:	20 th century, Central and Eastern Europe, analysis, textbooks, history, social sciences, social studies, teacher
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	81 stran
Jazyk práce:	český